

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Petra Konečná

Utváření myšlenkových rámců bouřlivých let 1967–1968 prostřednictvím francouzských intelektuálních periodik

The Making of the Intellectual Frameworks in the Turbulent Years 1967–1968
through the French Intellectual Periodicals

Praha 2019

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Ira, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Jaroslavu Irovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které mi při psaní práce poskytoval. Dále členům bakalářského semináře za jejich rady a poznámky a také všem, kdo mi věřili a podporovali mě v průběhu psaní práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 5. srpna 2019

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

Francie, společnost, kultura, periodický tisk, kontrakultura, existencialismus, revolta 1967–1968

Klíčová slova (anglicky):

France, society, culture, periodicals, counterculture, existentialism, revolt 1967–1968

Abstrakt (česky)

Bakalářská práce se zabývá kulturně-intelektuálním rámcem společensko-politických událostí ve Francii v letech 1967–1968. Rozbor intelektuálně orientovaných časopisů (např. *L'Express*) odpovídá na otázku, jak periodický tisk spoluutvářel a prezentoval myšlenkové rámce rostoucího napětí, jež vyústilo v revoltě roku 1968. Práce zkoumá, jaké intelektuální zdroje (např. existencialismus), kulturní proudy (hnutí kontrakultury) nebo sociálně-politické rozpory a konflikty v jiných zemích vybraný vzorek periodického tisku reflektoval a jakým způsobem. Práce se opírá o přístupy intelektuálních dějin a kombinuje kvantitativní a kvalitativní metody analýzy tisku se zaměřením na diskurzivní analýzu textu. V úvodní části jsou vymezeny čtyři základní skupiny vlivů na revoltující studenty ve Francii a analytická část pak v dílčích kapitolách zkoumá, do jaké míry zkoumaná periodika tyto vlivy reflektovala.

Abstract (in English)

The bachelor thesis deals with cultural and intellectual frameworks of the social and political events in France in the years 1967–1968. The analysis of intellectually oriented magazines (e.g. *L'Express*) opens the question of how the periodicals co-created and represented the intellectual frameworks of the growing tension that culminated in the revolt of 1968. The thesis inquires into what intellectual roots (e.g. existentialism), cultural movements (e.g. the counterculture movements) or social and political conflicts taking place in other countries were reflected (and how) in the analysed sample of the periodicals. The research draws inspiration from intellectual history and it will combine qualitative and quantitative methods of periodical press analysis with focus on the text discursive analysis. Four major factors influencing the student revolt in France are defined in the introduction and the analytical chapters are focused on the reflected extent of these influences in the periodicals analysed.

Obsah:

1. Úvod	7
2. Metodologie.....	10
2.1. Sociologie médií a analyzovaná periodika.....	10
2.2. Diskurzivní analýza.....	12
3. The 1960s	13
3.1. Světové dění	13
3.2. Změna ve společnosti	14
3.3. Francie a generál de Gaulle.....	15
3.4. Studentské nepokoje 1967–68 ve Francii	17
4. Faktory ovlivňující studentské nepokoje a jejich reflexe v dobovém tisku	21
4.1. Americká kultura a hnutí hippies	21
4.2. Studentské protesty ve světě	24
4.2.1. Protesty proti válce ve Vietnamu	24
4.2.2. Protesty studentů v Evropě	26
4.2.3. Dílčí závěr	29
4.3. Myšlenkové vzory	30
4.3.1. Nová levice	30
4.3.2. Marxismus	31
4.3.3. Ernesto „Che“ Guevara a guerillové vzory.....	32
4.3.4. Herbert Marcuse	34
4.3.5. Jean-Paul Sartre a další intelektuálové	36
4.3.6. Dílčí závěr.....	37
4.4. Krize společnosti.....	37
4.4.1. Univerzitní a vzdělávací systém	38
4.4.2. Situace ve společnosti	40
4.4.3. Generační střety	43
4.4.4. Ovlivnění sebou samými	45
4.4.5. Dílčí závěr	46
5. Závěr.....	48
Použitá literatura	50

1. Úvod

Šedesátá léta dvacátého století jsou nesmírně fascinující a jsou jedním z těch mezníků, jež přinesly výraznou změnu v západní společnosti. Ať už se jedná o definitivní sekularizaci, výraznou emancipaci žen a Afroameričanů v USA nebo o počátky vzrůstající kritiky konzumerismu, kapitalismu a obecně světového uspořádání. S nadsázkou lze říct, že změnu vlastně přinesl už konec druhé světové války, jelikož právě ti, co se narodili po válce již do relativně bezpečného světa, pak stáli v prvních řadách oné velké změny.

Ve druhé polovině šedesátých let pak vypluly na povrch výrazné problémy celé společnosti, a právě mladá generace se proti nim začal bouřit. Mladí lidé a studenti v celém vyspělém světě se rozhodli ukázat svým rodičům, že nejsou spokojeni se společností a pravidly, jež ona starší generace nastavila. Rok 1968 je tak rokem studentských protestů nejen v západním světě, ale částečně i ve východním bloku. I přesto, že jejich protesty často významné výsledky nepřinesly, zapsaly se do dějin, pomohly proměnit pohled zbytku společnosti na vlastní mladší generaci a vytvořily často až romantický obraz protestujících studentů.

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala studentské protesty roku 1968, konkrétně ve Francii, s tím, že se je z části pokusím analyzovat na základě dobového francouzského tisku. Zajímají mě hlavně fenomény, jež stály v pozadí oné studentské revolty – konkrétněji vlivy, jež ovlivnily myšlení studentů a podnítily je k tomu, aby se vzepřeli systému a vyšli do ulic. Na západ od železné opony nebyl problém v šíření informací, a tak se studenti jednoduše dozvídali o dění ve světě, dostávaly se k nim nejrůznější filozofické směry, názory a ideologie. Kromě reflexe světového dění si museli také všimnout společenské situace doma ve Francii, na vlastní kůži zažívali, že univerzitní systém nefunguje tak, jak by měl, obávali se o svou budoucnost a každodenně se střetávali s odlišnými názory svých rodičů.

Na základě vlastních znalostí o historickém kontextu té doby a protestech obecně a prostudování odborné literatury jsem vyčlenila několik větších skupin faktorů, u nichž lze předpokládat, že se podílely na formování studentských názorů, a které budu později zkoumat v dobovém tisku. Výzkumnou otázkou celé práce je, jak dalece si byla tehdejší společnost vědoma nejrůznějších vlivů a jak moc si všímala, které z nich ovlivňují jejich děti. Názory tehdejší společnosti jsem se rozhodla analyzovat na základě dvou odlišných francouzských periodik – deníku *Le Monde* a týdeníku *L'Express* (konkrétněji budou

přiblíženy v metodické kapitole práce). Ony mnou vytyčené vlivy (na základě znalostí kontextu) a faktory by se daly rozdělit do čtyř kategorií:

- 1) Za první by se dal považovat vliv americké kultury, konkrétně kultury ze Spojených států. Šedesátá léta byla érou hippies, nejrůznějších protestů proti rasismu, proti válce ve Vietnamu a obecně proti společnosti a konzumerismu. Na druhou stranu se právě konzumní způsob života začínal prosazovat opravdu ve velkém, Spojené státy byly světovou vůdčí mocností a inspirovaly západní svět. Bylo by divné, kdyby se kultura a rebelský způsob života nedostaly i k mládeži ve Francii a lze tak předpokládat, že dobový tisk reflektuje právě i tento fenomén.
- 2) Studentské protesty neprobíhaly jen ve Francii, ale i jinde v Evropě, případně ve světě a daly by se tak považovat za další kategorii. Francie byla v tomto ohledu docela pozadu například za Itálií nebo Spolkovou republikou Německo. V těchto zemích se pak francouzští studenti inspirovali, vůdce revolt si mohli brát za vzory. Protesty v sousedních zemích a jejich příčiny mohly být také jakýmsi varováním pro francouzskou společnost, varováním před podobnými problémy ve společnosti a předpovědí událostí, které přišly.
- 3) Na západě se ve společnosti šířily levicové myšlenky, a právě mladí lidé na ně ochotně slyšeli. Komunismus, socialismus, marxismus, nebo jen obecně levicové smýšlení, levicová filozofie a levicové vzory, jako například Che Guevara. Vše, čím velká část lidí ve východním bloku opovrhovala, se na západě setkávalo s ohlasem. Ve Francii byl také oblíbeným filozofickým směrem existencialismus a jeho čelní představitel Jean-Paul Sartre. I přesto, že by mohl být dědečkem protestujících studentů, je jeho vliv na myšlenky mladých nepopíratelný, už jen proto, že se objevuje jako významná postava v mnoha románech pojednávajících o Francii daného období. Dalším faktorem jsou proto nejrůznější ideové vzory, ať už jsou jimi komunismus obecně, levicoví vůdcové nebo intelektuálové a filozofové.
- 4) Posledním faktorem je konečně celková společenská situace ve Francii. Mladí lidé se názorově silně střetávali s mladší generací, univerzitní systém byl zkostnatělý, nefungoval, jak měl, a nepřipravoval studenty dostatečně na budoucnost ani nenabízel příliš uplatnění na trhu práce. Studenti tak cítili obavy, nejistotu a v řadě věcí se neshodovali se zbytkem společnosti. Jako východisko ze situace pro ně tedy byly demonstrace a revolta.

Všechny tyto faktory se na základě dosavadních poznatků čerpaných z odborné literatury zdají jako legitimní. Kategorie nelze ale chápat jako dané a závazné – vytvořila jsem je sama (jako vstupní hypotézy) po prostudování monografií a jsou tak mými vlastními předpoklady toho, co mohla tehdejší francouzská společnost považovat za důležité faktory v pozadí studentských protestů. Otázkou tak je, zda je skutečně tehdejší novináři považovali za dostatečně významné.

Práce se kromě dobového tisku bude částečně opírat také o odbornou literaturu. Jako nejvhodnější a nejrelevantnější pro tuto práci se ukázala monografie britského sociologa a historika Arthura Marwicka *The Sixties*¹, dále francouzský slovník protestů z května 1968 *Dictionnaire du Mai 68*² a publikace německé historičky *Hnutí '68 na Západě*³. I přesto, že jsem z ní příliš necitovala, byla pro mě také neocenitelnou francouzská publikace *Mai 68: les mouvements étudiants en France et dans le monde*⁴, jelikož je plná fotografií a plakátů z protestů, rozhovorů a článků o konkrétních fenoménech celého studentského hnutí. Pro obecnější a širší přehled v historickém kontextu šedesátých let mi posloužily hlavně publikace *Studená válka*⁵ a také *Dějiny Francie*⁶ od Marca Ferra.

Cílem práce není detailně popsat všechny události roku 1968 ve Francii, analyzovat studentskou revoltu den po dni a vyjmenovat všechny důsledky, jež protesty měly na společnost. Naopak, práce se zaměřuje na analýzu toho, co stálo v pozadí, oněch kulturních, sociálních a ideových vzorů, jež ovlivnily myšlenky francouzských studentů a následně vyprovokovaly jejich skrytou touhu projevit svůj názor, postavit se svým rodičům a společnosti a revoltovat.

¹ MARWICK, Arthur, *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States, c. 1958–1974*, Oxford–New York 1998.

² CAPDEVIELLE, Jacques–REY, Henri, *Dictionnaire de mai 68*, Paris 2008.

³ GILCHER-HOLTEYOVÁ, Ingrid, *Hnutí '68 na Západě: Studentské bouře v USA a západní Evropě*, Praha 2004.

⁴ DREYFUS-ARMAND, Geneviève–GERVEREAU, Laurent (eds.), *Mai 68: les mouvements étudiants en France et dans le monde*, Paris 1988.

⁵ GADDIS, John Lewis, *Studená válka*, Praha 2006.

⁶ FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Praha 2009.

2. Metodologie

2.1. Sociologie médií a analyzovaná periodika

Média, konkrétně tisk, byla v době, kdy neexistoval internet důležitým zdrojem aktuálních informací. Společnost a média se jednoznačně vzájemně nějakým způsobem ovlivňují. Jak k těmto vzájemným ovlivňováním dochází je spíše předmětem sociologie a mediálních studií, ale jelikož je tisk primárním pramenem pro tuto práci, bude vhodné ji alespoň rámcově začlenit do kontextu základní mediální teorie.

O tom, jak média ovlivňují společnost existuje mnoho teorií a studií a tento vliv je zřejmý na první pohled, zvláště v dnešní době. Tato práce ale zkoumá vliv opačný, tedy společnosti na mediální obsah. Vlivu společnosti na mediální diskurz se obecně věnuje daleko méně studií, a hlavně nejsou pro tuto práci až tak zásadní, jde spíše o to, pochopit základní princip utváření obsahu tisku a to, zda a jak média zprostředkovávají a interpretují dobovou situaci. Budu se tedy částečně věnovat tomu, jakými tématy se média zabývají a v jaké míře je reflektují (a nepřímo tak utvářejí určitý myšlenkový rámec, případně implikují určité souvislosti), dále tomu, jak tyto události interpretují a také širší souvislosti v rámci nichž jsou události interpretovány. Není snadné určit, jak relevantní obraz tehdejší společnosti noviny vlastně přinášejí. K vytvoření úplného obrazu doby by bylo třeba mít k dispozici ještě další prameny, například z druhé strany barikád apod., ale já jsem se rozhodla použít pouze dobový tisk, jako nejobecnější a nejmasovější popis doby. Samozřejmě si uvědomuji, že novináři museli z nejrůznějších důvodů selektovat témata a obsah článků a také určitým způsobem události interpretovali, a tudíž možná i zkreslovali. Právě proto jsem pro práci vybrala dvě poměrně odlišná periodika a doplňuji práci odbornou literaturou, jako druhým pomyslným obrazem doby, jež vznikl s odstupem a na základě odlišných pramenů.

V publikaci Jana Jiráka, která přináší stručný úvod do studia médií jsou rozděleny roviny, jež ovlivňují výsledný „produkt“, tedy faktory, podílející se na obsahu daného média. Jedná se o kulturní roviny (působení celkového kulturního prostředí), dále institucionální roviny, tj. působení média jako instituce v rámci dalších institucí, roviny celkového mediálního odvětví, uspořádání mediálních organizací – organizační roviny – a naposled tvůrčí činnost jednotlivých lidí, která je označena jako roviny individuální.⁷

⁷ JIRÁK, Jan–KÖPPOVÁ, Barbara, *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*, Praha 2003, s. 54.

Publikace také vysvětluje, že se v médiích odráží i kulturní prostředí a že nemohou stát mimo společnost a kulturu. Naopak, „jsou jejich součástí – jsou jimi ovlivňována a sama je ovlivňují.“⁸ Je tedy zřejmé, že na obsahu médií se podílí celá řada faktorů od zasazení daného média v celém světě médií, až po například samotnou osobnost novináře. Při analýze tisku, z pohledu, na jaký aspiruje tato práce, je tak třeba všechny tyto faktory zohlednit a krátce rozebrat také dané periodikum.

Z omezených zdrojů v České republice a českých knihovnách jsem se rozhodla využít dvě francouzská periodika – deník *Le Monde* a týdeník *L'Express*. Ani jedno z periodik necílilo přímo na revoltující mládež, mezi čtenáře patřila spíše vyšší střední vrstva a inteligence. *Le Monde* je dodnes jedním z nejdůležitějších a nejrespektovanějších deníků na světě. Dává volnost nejrozličnějším autorům vyjadřovat svůj názor, a proto zde mohli publikovat své postoje lidé ze všech stran politického spektra a deník tak byl (a je) jakousi nadstranickou platformou a neměl by být politicky ani ideově vyhraněný.⁹ Zabývá se do hloubky světovými i domácími událostmi, ekonomikou, volným časem, uměním i literaturou. Články jsou často velmi obsáhlé, u významných událostí často cituje i ze zahraničního tisku nebo jiných domácích periodik a opravdu do hloubky se věnuje faktografickému popisu událostí a detailní analýze. Pro účely mé analýzy se více než tyto obsáhlé články hodily komentáře, glosy a články (většinou série článků) analyzující přímo studentské hnutí, jeho zrod a fungování. Jelikož se jedná o velmi obsáhlý deník, rozhodla jsem se pro svou práci využít čísla z března, dubna a května roku 1968. Jedná se totiž o období, kdy se rodilo studentské hnutí ve Francii a kdy následně vypukly největší protesty, a proto je právě v téhle době největší koncentrace článků o rebelující francouzské mládeži.

Týdeník *L'Express*, založený Jeanem-Jacquesem Servan-Schreiberem, je mírně levicově orientované periodikum, který se zaměřuje spíše na společenské otázky a jejich analýzy a klade důraz na publikování názorů svých redaktorů (kromě šéfredaktora to byli také například Françoise Giroud, Roger Pirouet nebo Jean-François Revel). Právě tahle orientace časopisu se hodila pro mou analýzu, jelikož se více než vlastnímu popisu událostí články věnovaly spíše společenskému pozadí. Díky menšímu rozsahu jsem mohla pokrýt větší časové období – od listopadu 1967 do konce roku 1968. Počátek v listopadu 1967 jsem zvolila proto, že právě v téhle době se podle monografií objevily první náznaky nespokojenosti na francouzských univerzitách. I přes to, že se u nás nedala sehnat úplně

⁸ JIRÁK–KÖPPLOVÁ, s. 55.

⁹ *Encyclopaedia Britannica* online. [cit. 2019-07-19]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Le-Monde>.

všechna čísla z daného období, povedlo se mi chybějící více méně doplnit z internetového archivu samotného týdeníku, který k výročí nepokojů všechna čísla alespoň částečně zveřejnil online.

2.2. Diskurzivní analýza

Analýza diskurzu se podle příručky *Metody výzkumu médií* zaměřuje na rovinu vyšší, než je samotný text a všímá si „vztahu mediálních sdělení a sociálních sil prostředí, ve kterém vznikají.“¹⁰ Tento způsob analýzy je úzce propojen právě se společenským pozadím a okolnostmi vzniku textu. Je tak analyzován spíše soubor textů na dané téma a následně je rozebíráno, jakým způsobem dané texty nahlízejí na danou událost nebo fenomén. Jiná publikace o analýze médií říká o diskurzivní analýze, že společnost a kultura jsou provázány s diskurzem – jsou ním samy utvářeny a zároveň jej pomáhají vytvářet.¹¹

Na základě jmenované publikace jsem pro svou práci zvolila kritickou analýzu diskurzu (i přesto, že její definice je velmi vágní a může se v závislosti na přístupu lišit), která si všímá toho, „jak se širší společenské a kulturní změny projevují ve změnách mediálního diskurzu.“¹² Metoda také vyžaduje nahlížet na danou problematiku v jejím kontextu, v mém případě se tak jedná o společensko-historický kontext druhé poloviny šedesátých let ve Francii. Nejde mi v první řadě o zkoumání frekvence výskytů daných témat nebo o analýzu jazyka daných periodik, ale spíše opravdu o kvalitativní obsahovou analýzu, jež zkoumá náznaky skryté v jednotlivých článcích, které odkazují k vlivům působícím na francouzské studentstvo. Cílem analýzy (a tedy celé práce) je, jak již bylo řečeno, zjistit, zda a jakým způsobem psala francouzská periodika o myšlenkovém formování revoltujícího studentského hnutí.

Kromě článků dobového tisku bude hlavní část práce částečně podepřena i monografiemi, jež se tomuto období a tématům věnují a s odstupem je interpretují. Práce je tedy založena na konfrontaci analýzy primárních pramenů (dobového tisku) s obrazem, jež poskytuje odborná literatura. Poznátky z odborné literatury zároveň slouží jako vodítko pro kritéria analýzy, přičemž analýza následně slouží k revizi poznatků odborné literatury. Kritická diskurzivní analýza také nabízí prostor pro vlastní interpretaci, o což se pokusím v závěru každé kapitoly a následně na konci v závěru celé práce.

¹⁰ TRAMPOTA, Tomáš–VOJTĚCHOVSKÁ, Martina, *Metody výzkumu médií*, Praha 2010, s. 169.

¹¹ RICHARDSON, John E., *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*, New York 2007, s. 26.

¹² TRAMPOTA–VOJTĚCHOVSKÁ, s. 172.

3. The 1960s

„Zmínka o ‚šedesátkách‘ vzbuzuje silné emoce jak u těch, co byli už staří, když šedesátá léta začala, tak i u těch, co ještě nebyli ani na světě, když skončila. Pro někoho je to zlatá éra, pro jiné doba, kdy se stará bezpečná soustava morálky, autority a disciplíny rozpadla.“¹³

3.1. Světové dění

Šedesátá léta byla jakýmsi pomyslným vrcholem studené války. Napětí mezi oběma stranami, Spojenými státy americkými a Sovětským svazem, dosáhlo v první polovině tohoto desetiletí nejvyšší možné míry.

Rok 1960 je nazýván rokem Afriky a po dekolonizaci mnoha zemí černého kontinentu zde začaly obě velmoci, ale převážně Sovětský svaz, hledat své zájmy a další oblasti pro rozšíření sféry vlivu. Hned v roce 1961 vyrostla berlínská zeď, která oddělila západ od východu dokonce fyzicky. Tehdy ale neměli protivníci zájem na otevřeném střetu, a proto zeď vyrostla v relativní tichosti. Svět byl, nadneseně řečeno, při kubánské krizi v říjnu roku 1962 jen krok od jaderné války. Eskalovala také válka ve Vietnamu, v níž postupně čím dál více angažoval prezident USA John F. Kennedy svou zemi, když podporoval Jižní Vietnam. Od roku 1964 došlo k výraznému zvýšení počtů amerických jednotek v jihovýchodní Asii a o rok později nařídil Lyndon B. Johnson v rámci operace Rolling Thunder letecké bombardování Severního Vietnamu. Právě vietnamská válka se pak o pár let později, ve druhé polovině šedesátých let, stala jedním z faktorů, které podnítily americkou společnost k tomu, aby se začala bouřit. A ze Spojených států se nálada začala šířit i na evropský kontinent.

Západní kapitalismus ve druhé polovině 20. století vzkvétal, hospodářská krize se od konce války nevrátila a lidé už pomalu zapomněli, jak se žije skromně. Průmyslová výroba vzrostla od konce 50. let do začátku let 70. čtyřnásobně, na západě téměř zmizela nezaměstnanost, průměrná domácnost si mohla dovolit i do té doby luxusní zboží.¹⁴

Socialismus se ale na druhé straně propadal čím dál hlouběji, do Sovětského svazu pomalu přicházela krize, která vyvrcholila sesazením Nikity Chruščova z jeho úřadů, prvního tajemníka ústředního výboru KSSS a předsedy rady ministrů SSSR, v říjnu 1964.

¹³ MARWICK, s. 3.

¹⁴ GADDIS, s. 109.

Jeho straniční kolegové mu vyčetli, že se staral jen o kult své osobnosti, nenaslouchal svým poradcům, přivedl svět na pokraj jaderné války a v Sovětském svazu uvrhl zemědělství do hluboké krize.¹⁵ Stal se přítěží pro svou zemi, a hlavně pro své politické kolegy, a tak musel být velmi hrubým, i když nenásilným, způsobem sesazen, odešel na odpočinek a nahradil ho Leonid Brežněv a ve funkci předsedy rady ministrů pak Alexej Kosygin.

Už Chruščov chtěl po kubánské krizi zlepšovat napjaté vztahy s americkým protivníkem a Brežněv v tom chtěl pokračovat, ale právě válka ve Vietnamu znemožnila jakékoli zmírnění napětí mezi bloky. Ve studené válce se téměř dva roky neudálo nic zaznamenáníhodného, obě strany na nějakou dobu zamrzly, hleděly si vlastních zájmů a nepodnikaly výrazné kroky na mezinárodním poli. Sovětský svaz se cítil povinen, a částečně kvůli sílícímu vlivu Číny i donucen, podporovat komunisty v Severním Vietnamu, což v podstatě znemožnilo jednání mezi supervelmocemi. Menší státy tlačily USA a SSSR do konfliktů a ti neměli prostředky a ani rozhodnost na to se z nich vymanit.¹⁶ Vztah západu a východu zůstal po zbytek 60. let napjatý a ve druhé polovině této dekády ani nedošlo k setkání představitelů obou stran na nejvyšší úrovni.

3.2. Změna ve společnosti

Od druhé světové války uplynulo už dvacet let, studená válka sice zasahovala téměř celý svět, ale byla to válka ideologická, „válka“ o to, který systém se ukáže být lepším, silnějším, vyspělejší, kdo dokáže ovládnout více lidí; ve studené válce neumíraly tisíce vojáků na frontách, žádné fronty ani neexistovaly.

Společnost se v šedesátých letech výrazně proměňovala a život v relativním míru byl jedním z hlavních faktorů této změny. Ve druhé polovině dekády s šestkou na začátku dospěla generace, co nezažila válku. Dětem, které se narodily na samém konci války a těsně po ní, bylo okolo dvaceti let, přesně věk na to, aby si začaly vytvářet vlastní názory na svět, ve kterém žily. Začaly se vymezovat proti svým rodičům, jejichž pohled na svět byl zatížen prožitými hrůzami války právě v době jejich vlastního dospívání a také konzervatismem dekády následující po válce. V době, kdy mohli začít rebelovat, utnuly jejich mládí boje proti nacistickému Německu, a právě proto se otevřela, a čím dál více se zvětšovala, propast mezi dvěma generacemi. Není to jen o americké společnosti, přesně tohle se dělo i v Evropě, i když je pravdou, že mládež ve Spojených státech byla o krok napřed před svými evropskými

¹⁵ GADDIS, s. 111.

¹⁶ Tamtéž, s. 123

vrstevníky. Všem šlo ale o totožnou věc, vymezit se proti starším generacím a státnímu aparátu.

Mladá generace na západě se paradoxně zhlédla v ideálech levicové ideologie, v marxismu, socialismu, a naopak ve východním bloku volali mladí po myšlenkách liberalismu a demokracie. Napříč americkou společností rezonovala otázka lidských práv a rovnoprávnosti všech občanů bez ohledu na barvu kůže. V západní Evropě se mládež bouřila proti zkosnatělému konzervativnímu systému univerzit.

Striktně konzervativní padesátá léta se nesla ve znamení přísné hierarchizace společnosti, silných předsudků a tabuizovaných témat. Následující dekáda nemohla být větším kontrastem. Společenské konvence se se uvolňovaly, zjevily se desítky nových fenoménů. V „padesátých“ se už sice náznaky rebelství objevovaly, mimo jiné například beat generation nebo hnutí za občanská práva a „rebelka“ Rosa Parks, ale šlo jen o ne úplně jasně definované myšlenky.

Nicméně to byly právě tyto myšlenky, které se pak o několik let později proměnily v masová hnutí. Rebelství, afroamerická hudba, rock, underground, hudební festivaly, návykové látky, pacifistické myšlenky, nová levice (*New Left*), lidská a občanská práva, nový přístup ke vztahům, „volná láska“, práva homosexuálů, feministická hnutí, květinové děti, hnutí hippies a obecně kontrakultury (*counter-culture*), touha šokovat, inspirace ve východních náboženstvích, otázky životního prostředí, podněty z filosofických směrů, upřímná a otevřená literatura... Všechny tyto a spousta dalších nových myšlenek a ideálů objevujících se ve společnosti v šedesátých letech mezi mladými měly, jak píše Marwick, jeden společný jmenovatel: „*optimismus a nefalšovanou víru v počátek lepšího světa*“¹⁷. Mladí si v podstatě vytvořilo vlastní subkulturu¹⁸, která nebyla ani jednotná, ani jednoduše definovatelná, ale byla masová a tak se i šířila po celém světě.

3.3. Francie a generál de Gaulle

Francie čelila na konci padesátých let velké zkoušce. Od roku 1954 zuřila v Alžírsku válka za nezávislost a byl zde velký tlak na vytvoření suverénního státu v Africe. Konflikt oťrásl spolu s neúspěšnou suezskou krizí a prohranou válkou v Indočíně francouzskou suverenitou, a právě krize v Alžírsku vynesla v květnu 1958 zpět do čela vlády Charlese de Gaulla, hlavního představitele francouzské exilové vlády za druhé světové války. Státní převrat,

¹⁷ MARWICK, s. 3.

¹⁸ Marwick ji nazývá *Youth Subculture*

někdy nazývaný také puč, započal v Alžíru a 13. května a na jeho základech byl generál de Gaulle povolán zpět do vrcholných pozic vlády a byl pověřen sestavením nové ústavy, v níž jsou výrazně posíleny pravomoci prezidenta na úkor parlamentu. Spolu s ústavou vznikla 4. října 1958 i francouzská pátá republika s poloprezidentským režimem nazývaným gaullismus a de Gaulle se stal jejím prezidentem po zvolení v lednu 1959.¹⁹

De Gaullovým cílem bylo v prvních letech vlády především ukončit válku v Alžírsku, protože nálada ve společnosti byla kvůli tomuto konfliktu napjatá. Nakonec se mu to podařilo; mírové dohody byly podepsány v březnu 1962 a válka tak skončila. Francouzští občané to kvitovali s povděkem, i přesto, že se Francie musela vzdát všech nároků na Afriku. Alžírsko tak ale 3. července 1962 získalo oficiálně svou nezávislost.²⁰

Po úspěšném ukončení války se jal upevňovat ještě více svou pozici ve francouzské vysoké politice. Navrhl, aby byl prezident volen ve všeobecných volbách, k čemuž se Francouzi v referendu vyjádřili pozitivně a návrh byl následně přijat. Suverénní moc pak potvrdil v prezidentských volbách v roce 1965, kdy porazil Françoise Mitteranda.²¹

V zahraniční politice měl generál de Gaulle velmi svérázný přístup a jeho role ve studené válce se dá označit za přinejmenším kontroverzní. Spojené státy sice uvítaly v čele Francie silnou osobnost posilující stabilitu, kvitovaly obratné ukončení války v Alžíru, ale minimálně zpočátku nečekaly, že bude jeho postoj vůči nim jen těžko předvídatelný.²² Jak píše Gaddis: „*Americká spokojenost končila, protože de Gaulle dal jasně najevo, že jeho dalším cílem bude klást překážky americké politice v Evropě všude tam, kde se k tomu naskytne příležitost.*“²³

Francouzský prezident dával otevřeně najevo, že chce v zahraniční politice postupovat sám za sebe a neohlížet se příliš na spojence. Vadilo mu, že USA nechtějí předávat jaderné informace, a tak odmítl koordinaci francouzské atomové strategie s Američany a Brity. Velkou Británii považoval za konkurenta na evropském poli, takže dokonce dvakrát vetoval její vstup do Evropského hospodářského společenství (EHS), čímž výrazně zbrzdil proces evropské integrace. Nakonec v roce 1966 ukončil účast Francie ve vojenských strukturách NATO, sídlo aliance bylo přesunuto z Paříže do Bruselu a americké jednotky musely opustit základy ve Francii. Zároveň ale de Gaulle spoléhal na to, že

¹⁹ FERRO, s. 356.

²⁰ BROŽ, Ivan, *Povstalci, vlastenci, pučisté a de Gaulle: Drama alžírské války 1954–1962*, Praha 2001, s. 212.

²¹ FERRO, s. 356

²² GADDIS, s. 127.

²³ Tamtéž.

v případě ohrožení bude muset Severoatlantická aliance bránit jeho zemi v rámci celé západní Evropy.²⁴ Spolu s jeho konstantní kritikou americké účasti ve Vietnamu, tak bylo americkým vrcholným představitelům zcela očividně jasné, že není úplně „kamarádem“ USA.²⁵

De Gaullova politika byla velmi chytře promyšlená, Washington si s ním nevěděl rady, neměl absolutně žádnou kontrolu nad zahraniční politikou Francie. Nakonec se musel prostě smířit s tím, jaký de Gaulle je. Ať už byl ale jakýkoli, pozici ve své vlastní zemi držel velmi pevně, jeho režim byl hluboce ukotvený. Otřást s ním dokázala až krize na jaře roku 1968.

3.4. Studentské nepokoje 1967–68 ve Francii

Stejně jako ve Spojených státech se i ve Francii ve druhé polovině dvacátého století proměnila společnost. Velkými a vážnými problémy té doby byly sociální nepokoje, nedostatečné množství bydlení, stávky dělníků a revolta studentů (tahle práce se ale věnuje pouze studentskému hnutí a není proto podstatné vysvětlovat dopodrobna protesty dělnické vrstvy).

Až do konce padesátých let bylo zvykem řádně vychovávat děti a učit je poslušnosti a úctě k pravidlům a zákonům, což se postupem času měnilo. Od počátku nového desetiletí se začala společnost uvolňovat, otevírat se a klasické vzdělávání se transformovalo. Tahle změna se dotkla převážně dospívajících dětí. Mladí lidé, kteří v letech 1967–68 studovali na univerzitách, si ještě pamatovali dřívější velmi striktní způsob vzdělávání. I přesto ale výrazně těžili právě oni z přicházejícího uvolňování společenských konvencí.²⁶

Bez vysvětlení napětí ve společnosti není možné pochopit události jara 1968, které se ve Francii udály. Jak už bylo zmíněno dříve, i francouzští studenti se chtěli vymezit vůči generaci svých rodičů. Ať už názory, nebo třeba oblečením, jímž se snažili vymazat tradiční rozdíly mezi pohlavími. „*Džíny, svetry, tenisky nebo botasky tvořily uniformu květnových protestujících.*“²⁷

Jedním z dalších témat mezigeneračních střetů byla také sexualita, lépe řečeno sexuální volnost. Francie byla na svou dobu příliš konzervativní oproti ostatním západním

²⁴ GADDIS, s. 128.

²⁵ LOWI, Theodor J. – SCHAIN, Martin A., *Conditional Surrender: Charles de Gaulle and American Opinion*, in: *Political Science and Politics*, Vol. 25, No. 3., 1992, s. 498–506.

²⁶ PROST, Antoine, *1968: Mort et naissance de l'université française*, in: *Vingtième Siècle, revue d'histoire*, No. 23, 1989, s. 59-70.

²⁷ Tamtéž, s. 60.

zemím, studenti byli na univerzitách striktně odděleni od studentek. Bylo to považováno za překážku v osobní svobodě a zapříčinilo to také jedny z prvních výraznějších protestů ve vrcholných šedesátých letech.²⁸

Příčinou vyhocené situace na univerzitách ve Francii byla také jejich přelidněnost. Od počátku šedesátých let se musela země vyrovnat s následky baby-boomu po válce. Na trh práce proudily stovky tisíc mladých lidí, kteří nenacházeli uplatnění. Tehdejší ministr školství Christian Fouchet přišel s několika reformami vzdělávacího systému (v letech 1963 a 1966), které prodloužily povinnou školní docházku do šestnácti let, zavedly obory ke vzdělávání technických vedoucích pracovníků a vytvořily nový systém získávání titulů. Počet studentů na univerzitách vzrostl mezi lety 1958–68 o 224 procent.²⁹ Problémem ovšem bylo, že i přes neustále se zvyšující počet studentů nedošlo k reformě zkostnatělého administrativního aparátu univerzity.

Celá revolta začala na univerzitě v Nanterre na sklonku roku 1967. I přesto, že je vzdálená jen pár kilometrů od Paříže a slavné Sorbony, měli studenti zcela odlišné podmínky při svém studiu. Publikace *When Poetry Ruled the Streets* o Nanterre píše:

„Nanterre byla naprostým opakem Sorbony, kde měli studenti nepopíratelně kontrolu nad vlastním životem, chodili do kaváren a setkávali se s přáteli bez omezení ve všech ohledech. V Nanterre, kde se nedalo nic jiného dělat, byli studenti nuceni zůstat a chodit na přednášky, což znamenalo, že byli v podstatě jedinými obyvateli. Profesoři přicházeli zřídka a jen na hodiny, paradoxně, protože neměli zájem dělat něco pro nezajímavý život izolovaných studentů v Nanterre.“³⁰

Univerzita v Nanterre byla přitom vytvořena jako experiment, vznikla z původních fakult Pařížské univerzity v šedesátých letech dvacátého století, a měla na základě reformy školství nechat studenty, aby si sami vytvořili kampus a univerzitní život. Bohužel se to neslučovalo se zaostalou administrativou, o jejíž nevěli reformovat se už byla řeč.

Samotné větší nepokoje se rozhořely až v roce 1968. Hlavní postavou revolty v Nanterre byl student sociologie Daniel Cohn-Bendit. Studenti na univerzitě nedaleko Paříže stávkovali a bouřili se především kvůli Fouchetovým reformám a také sexuální nesvobodě. V březnu došlo k zatčení několika protivietnamských aktivistů, když protestovali u kanceláře American Express v Paříži. Zatčení, z nichž jeden byl studentem

²⁸ PROST, s. 61.

²⁹ CAPDEVIELLE–REY, s. 33

³⁰ FEENBERG, Andrew–FREEDMAN, Jim, *When Poetry Ruled the Streets: The French May Events of 1968*, New York 2001, s. 4

Nanterre, se stali jakýmsi mučedníky a nálada na univerzitě se ještě více vyhrotila. Výsledkem bylo obsazení konferenční místnosti na univerzitě v Nanterre sto čtyřiceti dvěma studenty, kteří zde protestovali ve jménu svobody, v noci 22. března.³¹ Právě tady se zrodilo *Hnutí 22. března*, jež bylo v podstatě strůjcem následujících událostí.

Členové hnutí plánovali 29. března uspořádat protest proti válce ve Vietnamu po vzoru amerických aktivistů, ale děkan filozofické fakulty Nanterre se rozhodl dalším protestům zamezit a uzavřel univerzitu a osm hlavních představitelů hnutí včetně Cohn-Bendita nechal předvést před komisi. Tenhle krok podnítil studenty na Sorboně, aby se, na vyjádření podpory svým kolegům, začali bouřit také. Policejní složky se při protestech 3. května shromáždily před univerzitou a byly připraveny zasáhnout proti radikálním studentům.³²

Tím, kdo vyhnal celou situaci do extrému a zapříčinil, že se brzy vymkla kontrole, byl rektor Pařížské univerzity Paul Roche. Požádal policii, aby proti demonstrantům zasáhla přímo uvnitř univerzity a vyhnala je pryč. Policejní náčelník věděl, že to není nejlepší rozhodnutí. Marwick jej ve své knize doslova cituje: „*Abych řekl pravdu, nebyli jsme z toho zrovna nadšení a kdybychom mohli, vyhnuli bychom se tomu. Moc dobře jsme z vlastní zkušenosti věděli, že naše zásahy problémy spíše zhoršují, než je řeší.*“³³

Pořádkové síly násilně vyhnaly studenty ze Sorbony, několik desítek jich i pozatýkaly a univerzita byla uzavřena. Právě tady začaly násilné střety studentů s policií, převážně pak v Latinské čtvrti v Paříži. Tisíce studentů pořádaly demonstrace a protestovaly proti zatýkání svých vrstevníků.³⁴

Studentské hnutí bylo zpočátku osamocené, ostatní skupiny (odborové hnutí, komunistická strana) nesouhlasící s fungováním státu se k nim stavěly spíše nepřátelsky, ale čím násilnější střety s policií byly, tím více s nimi sympatizovaly a přidaly se k nim při generální stávce 13. května 1968. Právě kvůli následnému propojení se sociálním hnutím se tak revolta stala v podstatě politickou krizí.³⁵

V den generální stávky přiletěl předseda vlády Pompidou ze zahraniční cesty a okamžitě oznámil znovuotevření Sorbony a propuštění uvězněných studentů. Tohle rozumné rozhodnutí ale přišlo příliš pozdě. Studenti se vrátili na univerzitu a oznámili její okupaci. Jen v Paříži stávkovalo půl milionu až milion lidí a protesty a demonstrace probíhaly i mimo

³¹ CAPDEVIELLE–REY, s. 38.

³² MARWICK, s. 605.

³³ Tamtéž.

³⁴ CAPDEVIELLE–REY, s. 38.

³⁵ FERRO, s. 359.

metropoli téměř v celé Francii pod záštitou oficiální *Národní unie francouzských studentů* – *L'Union national des étudiants de France* (dále jen UNEF). Protesty pokračovaly i v dalších dnech. Dělníci stávkovali a okupovali továrny, studenti obsadili univerzitní budovy nejen v Paříži, ale i mimo ni a zabrali i budovy spojené s kulturou, například pařížské Divadlo Odéon. Řady protestujících se neustále rozšiřovaly, k vysokoškolským studentům se přidali například i studenti středních škol³⁶. Byla to největší revolta, kterou Francie zažila od roku 1936.³⁷

Nepokoje trvaly celý květen až do června. Opoziční levicová vláda plánovala v nastalém zmatku vytvoření nové vlády, ale bez většího povšimnutí. Prezident de Gaulle jako odpověď na celou krizi rozpustil vládu a vyhlásil předčasné volby na konec června 1968, v nichž drtivě zvítězili gaullisté.³⁸ Mohlo by se tak zdát, že se suverenitou generála de Gaulla nastalá krize vůbec neotřásla. Autoritářský systém byl ovšem zpochybněn a zesměšněn.³⁹ K odstoupení prezidenta pak ale vedlo až referendum z dubna 1969, v němž se hlasovalo o reformě senátu, kdy se přes padesát procent vyslovilo proti jeho návrhu.⁴⁰

³⁶ *Les lycéens* – studenti francouzských *lycée*. Český vzdělávací systém se od francouzského liší, ale český pojem střední škola se nejvíce blíží francouzskému termínu a pro tuto práci je dostačující.

³⁷ CAPDEVIELLE–REY, s. 39.

³⁸ Tamtéž, s. 42.

³⁹ FERRO., s. 361.

⁴⁰ MARWICK, s. 618.

4. Faktory ovlivňující studentské nepokoje a jejich reflexe v dobovém tisku

Jak již bylo naznačeno v samém úvodu práce, byly pro analýzu tisku vybrány čtyři hlavní faktory, u nichž lze předpokládat, že měly vliv na formování studentských názorů a smýšlení a jež podnítily francouzskou mládež k tomu, aby se začala bouřit a vyjadřovat svou nespokojenost. Ony faktory, či vlivy jsem seřadila od těch řekněme nejvíce vnějších, až po vnitřní situaci ve Francii. Za prvé je to americká kultura a hnutí hippies, dále studentské protesty ve světě, následně ideologické vzory a jako poslední společenská krize ve Francii. Kromě prvního zmíněného jsou pak tyto kategorie ještě rozděleny do několika podkapitol.

4.1. Americká kultura a hnutí hippies

V sedmé dekádě dvacátého století byly Spojené státy jednou ze dvou světových supervelmocí, a to nejen na poli ekonomickém. Měly také obrovský vliv na poli kulturním, především tedy na západní svět. Je nutno ale říct, že jejich kultura se silně projevovala i ve východním bloku. Americká kultura, filmy, hudba rezonovaly ve společnosti obecně, nejen mezi mladými lidmi, ale mezi nimi pravděpodobně více.

Šedesátá léta jsou také érou hippies a hnutí kontrakultury. Tyto fenomény pak úzce souvisejí s protesty proti válce ve Vietnamu a následnými studentskými protesty na univerzitách, jejichž ideály následně přebrala mládež v západní Evropě. Není tak úplně jednoduché oddělit od sebe tyto provázané kategorie. I přesto se tato kapitola zaměří spíše obecně na kulturu a nejrůznější undergroundová hnutí s tím, že protesty, včetně těch proti válce, budou zahrnuty až v kapitole následující o vzájemném ovlivňování studentských protestů let 1967–68.

Ze studovaných periodik se *Le Monde* těmto vlivům vůbec nevěnuje, jelikož se obecně zaměřuje více na faktický popis událostí. Ani *L'Express* příliš americkou kulturu či hnutí kontrakultury nereflektuje. Jedná se jen o několik málo článků přímo se týkajících kultury Spojených států a zřídka se objeví nějaká zmínka nebo narážka v článku jiném. A vyloženě fenomén hippies, který se od americké mládeže šířil do Evropy, připomíná za sledované období opravdu minimálně.

Spojené státy americké obecně ale logicky zabírají v tisku relativně velký prostor, už jen proto, že se v roce 1968 volil nový americký prezident, neustále probíhal konflikt ve Vietnamu a nevypadalo, že jen tak skončí, byl zavražděn Martin Luther King a dva měsíce

po něm Robert Kennedy. Avšak tato témata příliš s kulturou a jejím šířením nesouvisí a nebudou tak posuzovány ani v této kapitole.

Nicméně hned první lednové číslo týdeníku *L'Express* z roku 1968 nese název *L'année Américaine* (Americký rok). Titulní stranu tvoří portrét tehdejšího prezidenta Lyndona Johnsona a nápis zmíněného názvu vyvedený písmem ve stylu westernů. Pod obrázkem je jako na každé titulní straně tohoto časopisu citát od významné osobnosti – tentokrát od Franklina Roosevelta z roku 1936 o schůzce mladé generace s osudem⁴¹. Spojené státy, jejich ekonomika, politika, věda, kultura a mnoho dalšího byly pro redaktory natolik důležité a zajímavé, že se staly hlavním tématem počátku roku 1968.

Tahle skutečnost pravděpodobně souvisela také s tím, že spoluzakladatel a šéfredaktor *L'Express* Jean-Jacques Servan-Schreiber napsal ke konci roku 1967 knihu s názvem *Le défi Américain* (Americká výzva). Jedná se o politický esej o zaostalosti Evropy za Amerikou a návrhy na zlepšení. Kniha se okamžitě stala bestsellerem (v žebříčku *L'Express* nejčtenějších knih se udržela přes třicet týdnů) a z Jeana-Jacquesa Servana-Schreibera udělala hvězdu.

L'année Américaine je zároveň i název hlavního článku od Georgese Heneina ve stejnojmenném čísle.⁴² Nejprve je popsána americká společnost, operuje se s výrazy jako rozkol, dvojakost. Amerika se na jednu stranu neustále potýkala se starými neřešenými (nebo špatně řešenými) problémy, jež částečně brzdily pokrok, na straně druhé se mladí lidé pohybovali mezi nejmodernějšími technologiemi, měli v podstatě vlastní jazyk a starší generace jim přestávala rozumět. Určitý rozpor pak podle autora nastal i mezi Spojenými státy, které byly vyspělejší a modernější, a zbytkem světa.

Článek docela rozsáhle komentuje také protesty mladých lidí proti válce ve Vietnamu a s tím související fenomén hippies. Nestaví se k němu ale příliš obdivně, spíše naopak mírně pohrdavě – fenomén je nahlížen z pozice starší generace, která revoltu mladší generace proti celému společenskému uspořádání příliš nechápe. Filozof Henri Lefebvre pro *L'Express* v článku komentuje kulturu hippies: „Říct, že hippies protestují proti konzumu je směšné. Využívají jej a žijí z něj. [...] Místo aby brali Che Guevaru jako politického leadera, používají jej jako plakát.“⁴³ Nakonec dodává, že jejich protest se v podstatě sám o sobě stává bohatstvím konzumerismu. Zpravodaj *L'Express* ze San Francisca dochází k podobnému závěru. Podle něj má ve městě téměř každý (od taxikáře, po pošťáka) na hrudi připnutý

⁴¹ This generation of Americans has a rendezvous with destiny.

⁴² HENEIN, G., *L'année Américaine*, in: *L'Express*, N. 863, 01/1968, s. 12–18.

⁴³ Tamtéž, s. 17.

odznak hippies, hnutí se dostalo i do podnikání. „*Pohrdání se stalo ozdobou.*“⁴⁴ V závěru je pak vyjádřena až nedůvěra v revoltu mladší generace, které si autor sice všímá, ale na druhou stranu nevěří, že by mohla něco znamenat. Revoltu vidí jako nejednotnou a nevyhraněnou, bez jasného ukotvení a jasně definovaných myšlenek.

Stejně číslo týdeníku přináší také druhou výraznější zmínku o šířící se kultuře Spojených států. Na základě filmu *Bonnie a Clyde* z roku 1967, který začala ve Francii kina promítat na začátku února 1968, se po Státech i po Evropě šířilo šílenství 30. let, jejich móda, výtvarné umění. Článek dokonce tvrdí, že móda, která s filmem přišla už nahrazovala hippies: „*V každém případě ji odstartovaly [módu] s velkým úspěchem ve Spojených státech a v Anglii, kde se tisíce mladých vzdávají výstroje dokonalých malých hippies ve prospěch stylu Bonnie nebo Clyda.*“⁴⁵ Není ale příliš pravděpodobné, že by styl třicátých let nahradil hnutí hippies. V odborných článcích ani monografiích zmínky o Bonnie a Clydovi jako náhradě květinových dětí nenajdeme. Film nepochybně v módě byl, ale zároveň zřejmě nedokázal převážit sílu studentské nespokojenosti se společenskou situací.

Dobový francouzský tisk, který jsem měla k dispozici, se dále americké kultuře jako takové a jejímu vlivu na mládež celého světa nevěnuje. Poslední opravdu nepatrnou zmínku nalezneme v článku, který bude citován i později v práci, opět z *L'Express*, v němž jsou protestující studenti z Nanterre označeni jako „*děti Marxe a Coca-Coly*“⁴⁶. Coca-Cola zde nesymbolizuje ikonický nápoj, ale spíše symbol konzumu, moderní společnosti a produkt americké kultury a její pronikání do celého světa.

Je evidentní, že vliv americké kultury na studentské protesty ve Francii dobový tisk úplně nepotvrzuje. Na začátku kapitoly již bylo naznačeno, že francouzský tisk více reflektoval působení samotných protestů a demonstrací amerických studentů na studentské protesty v Evropě. Možná právě proto se už pak novináři tolik nezabývali šířením americké kultury a fenoménu hippies jako takových. Překvapivě se opravdu slovo hippies a narážky na tohle hnutí téměř neobjevují. Jedno z možných vysvětlení může poskytnout Marwick v publikaci *The Sixties*, kde tvrdí, že fenomén květinových dětí na plný úvazek (*full-time hippie*), byl typický pouze pro Spojené státy a že v Evropě se filozofie hippies jen přidala k již existujícím kontrakulturním idejím – např. Dada ve Švýcarsku a Západním Německu nebo myšlenkám situacionismu ve Francii a Itálii.⁴⁷ Russel Duncan ve svém článku také

⁴⁴ HENEIN, G., *L'année Américaine*, in: *L'Express*, N. 863, 01/1968, s. 12–18.

⁴⁵ THEVENON, P., *La folie des années 30*, in: *L'Express*, N. 863, 01/1968, s. 26–28.

⁴⁶ RICHARD, S., *L'escalade de la violence*, in: *L'Express*, N. 875, 03/1968, s. 12.

⁴⁷ MARWICK, s. 481.

píše, že hippies a nová levice sice vycházejí ze stejného pozadí revolty proti společnosti, ale hippies jsou vyloženě hnutím kulturním, kdežto evropští studenti se stali hnutím politickým a nelze je tak brát jako totožné.⁴⁸ Potvrzuje to i obsáhlá francouzská studie, která říká, že: „Až do 1968 se k sobě američtí protestující a francouzští levičáci nehlásili“, protože právě Francouzi byli blíže navázáni na historický a marxistický koncept.⁴⁹ Jedinou inspirací americkou kulturou a hippies reflektovanou ve francouzském tisku tak zůstávají protesty proti válce ve Vietnamu, které bude blíže rozebírat následující kapitola.

4.2. Studentské protesty ve světě

Ať už to byla studená válka, válka ve Vietnamu nebo rozšiřující se názorová mezera mezi generacemi, důvody pro radikalizaci studentských názorů přicházely od poloviny šedesátých let ze všech stran. Nemůže tedy být pochyb, že protestující studenti ve Státech určitým způsobem ovlivnili dění v Evropě a ze států, v nichž se studenti a mládež zpolitizovali rychleji a začali z nejrůznějších důvodů demonstrovat a okupovat univerzity, se pak protestní nálady rozšířily i do Francie, jelikož ta byla v protestech studentů mírně opožděná.

Francouzský dobový tisk si samozřejmě všiml, že v rámci mladší generace to v okolních státech vře. *L'Express* i *Le Monde* porovnávají studentská hnutí celého světa, vytvářejí mezi nimi paralely a jsou si vědomi toho, že nálady se šířily i do Francie. Jako první se tato kapitola krátce zaměří na protesty proti válce ve Vietnamu, jelikož tyto neprobíhaly jen ve Spojených státech amerických a byly natolik významné, že je záhodno vydělit je do samostatné podkapitoly. Ve druhé části se částečně pokusím analyzovat, nakolik viděli francouzští novináři okolní revoltu studentů jako vliv na to, co se následně dělo ve Francii.

4.2.1. Protesty proti válce ve Vietnamu

Protesty proti válce ve Vietnamu se zrodily z pohrdání americkými hodnotami a konzumerismem. S baby boomem po druhé světové válce se narodila generace, která žila v blahobytu v zemi, jež byla světovou supervelmocí a v níž se Afroameričané začali hlásit o svá zákonná práva. Znechucení a deprese z druhé světové války přinesly tak zvanou beat generation, na jejíchž hodnotách se později zformovalo hnutí hippies (leader beatníků Allen Ginsberg se stal jedním z hlavních aktivistů protestů 60. let). Mladá generace byla

⁴⁸ DUNCAN, Russell, *The Summer of Love and Protest: Transatlantic Counterculture in the 1960s*, in: KOSC, G. et al. (eds.), *The Transatlantic Sixties*, Columbia 2013, s. 144–173.

⁴⁹ DREYFUS-ARMAND–GERVEREAU (eds.), s. 16.

přesvědčena, že hrůzy druhé světové války (převážně holokaust a jaderné bomby) způsobila starší generace a že kvůli tomu se svět ocitl v neustálé hrozbě jaderné války. Mírové hnutí sílilo s tím, jak poválečná generace dospívala. Jejím cílem bylo napravit chyby svých rodičů.⁵⁰ A právě z tohoto pozadí, z tohoto smýšlení, křivd a ideálů vychází protiválečné protesty druhé poloviny šedesátých let.

Ve Státech se proti válce začalo protestovat téměř okamžitě po jejím oficiálním vypuknutí v roce 1964. Jako vše z Ameriky i protesty proti válce ve Vietnamu se následně začaly šířit do Evropy. Největším problémem ale bylo, jak vlastně vyjádřit solidaritu s bojem, který se jich samotných v podstatě netýkal. Ve Francii byly od roku 1966 zakládány nejrůznější mládežnické výbory vyjadřující nesouhlas s válkou – *Vietnamský výbor* pod záštitou komunistické maoistické skupiny a *Národní výbor pro Vietnam* pod trockistickou skupinou.⁵¹ Obecně bylo hnutí proti válce ve Vietnamu spojeno s intelektuálem Jeanem-Paulem Sartrem, jehož angažovanost zmiňuje i článek v *L'Express*, který bude blíže citován v následující kapitole.

Fakt, že studenti protestovali mimo jiné i proti válce ve Vietnamu je ve francouzském tisku analyzovaném v této práci zmíněn několikrát, hnutí mladých je spojováno s vyjadřováním podpory a solidarity s Vietnamem. Jedná se ale spíše o okrajové zmínky při popisu studentských protestů jak ve Francii, tak po celém světě. *Le Monde* při popisu *Hnutí 22. března* tvrdí, že válka ve Vietnamu je „cementem a původem Hnutí“,⁵² a zdůrazňuje, že celé hnutí se v podstatě zrodilo po zatčení protivietnamských aktivistů.

Kromě mimoděčných narážek se ale v deníku *L'Express* objevil také článek o amerických protestech, jehož titulek přímo říká, že studenti jsou „nemocní z Vietnamu“⁵³. Válka si žádala čím dál více amerických občanů, byli mobilizováni i univerzitní studenti, kteří, jak si autor článku všímá, sami ve velké míře protestovali a byli i některými univerzitami podporováni. Neprotestovali jen proti samotné mobilizaci, ale proti válce obecně, proti násilí a hrůzám, jež s sebou nesla, a proti chemickým zbraním (napalmu), které armáda USA ve válce využívala. Článek je uzavřen konstatováním, že válka je velmi blízko k tomu, aby rozdělila společnost, jelikož mladí Američané pochybují, že bude jejich stát schopen tento konflikt úspěšně vyřešit.

⁵⁰ HARRISON, Benjamin T., *Roots of the Anti-Vietnam War Movement*, in: *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 16, Is. 2, 1993, s. 99–111.

⁵¹ GILCHER-HOLTEYOVÁ., s. 42.

⁵² GAUSSEN, F. – HERZLICH, G., *Les étudiants entre l'apathie et la violence: I. – Le rêve de Nanterre*, in: *Le Monde*, N. 7251, 05/1968, s. 10.

⁵³ GUIKOVATY, E., *Les étudiants malades du Vietnam*, in: *L'Express*, N. 873, 03/1968, s. 22–23.

To, že francouzský tisk tolik nezdůrazňuje konkrétněji protesty proti válce ve Vietnamu, kromě toho v březnu, po němž se zrodilo *Hnutí 22. března*, není až tak překvapivé. Novináři se zaměřovali spíše na protesty obecněji, na to, že mladí lidé protestují a zdůrazňovat neustále proti čemu nejspíše nebylo až tak důležité. Analýzy, které tvrdí, že samotná válka podnítila protesty a že probíhaly právě díky ní, vznikly až mnohem později. Například Salar Mohandesi ve svém článku z roku 2018 tvrdí, že vietnamský konflikt pomohl zradikalizovat nejen francouzské studenty, že na jeho základě experimentovali s formami boje proti americkému imperialismu a ve Francii se pak, podle článku, stal Vietnam univerzálním symbolem revolty.⁵⁴

4.2.2. Protesty studentů v Evropě

Po Spojených státech se nespokojenost studentů se současnou situací, s politickým systémem a celkovým nastavením společnosti začala projevovat také v Evropě – nejdříve v Německé spolkové republice. I zde usilovali studenti o svá zákonná práva již v polovině šedesátých let. Protesty se pak rozšířily i do dalších zemí západní Evropy, například do Itálie nebo Španělska. Rok 1968 byl symbolicky zahájen Mezinárodním kongresem o Vietnamu v Berlíně⁵⁵, na něj se sjeli studenti a mládež z celého světa, což jen dokazuje, že v té době už byla studentská hnutí výrazně propojena a ovlivňovala se navzájem.

Deník *Le Monde* i týdeník *L'Express* si velmi dobře všimaly toho, co se děje v okolních státech a mnohokrát přinesly detailní analýzu studentských revolt. Obecně lze říct, že opravdu spojovaly eskalaci protestů ve Francii s demonstracemi a nepokoji v sousedních zemích, reagovaly na to, že právě na základě inspirace převážně německými studenty a aktivisty se radikalizovala francouzská mládež, a vytvářely mezi dalšími státy a Francií paralely.

Protesty z celého světa jsou v článcích nejprve reflektovány spíše z pozice pozorovatele, z pozice státu, který ještě do celosvětového hnutí zapojen úplně není. Podle deníku *Le Monde* a článku ze začátku března chtěli ti nejradikálnější studenti reformu celé společnosti. V Německu a v Itálii se pak situace velmi rychle a znepokojivě vyvíjela, a i ve Francii už se objevovaly první náznaky.⁵⁶ Deník ale začíná poměrně brzy spojovat revoltující mládež na celém světě do jednoho velkého hnutí. Od 7. března 1968 vycházela trojdílná

⁵⁴ MOHANDESI, Salar, *Bringing Vietnam Home: The Vietnam War, Internationalism, and May 68*, in: *French Historical Studies*, Vol. 41, Is. 2, 2018, s. 219–251.

⁵⁵ GILCHER-HOLTEYOVÁ, s. 13.

⁵⁶ *La réforme des règlements des résidences universitaires*, in: *Le Monde*, N. 7195, 03/1968, s. 11.

série článků s názvem *Zrod studentského hnutí*.⁵⁷ Autor Alain Touraine si klade otázku, zda se dá skutečně hovořit o vznikajícím celosvětovém studentském hnutí. V dalším díle seriálu si pak odpověděl, že studenti po celém světě představovali politickou sílu, která sice protestovala proti odlišným věcem a projevovala se na každé politické scéně jinak, ale ve výsledku se jednalo o celosvětovou skupinu, která zpochybňovala celou společnost.

Poté co se rozhořely protesty na univerzitě v Nanterre začalo se evropské, respektive světové, studentské hnutí propojovat v tisku ještě výrazněji. Jacqueline Giraud v *L'Express* píše, že „*se na všech univerzitách zvedá vlna revolty*“⁵⁸ a že, i když zvenku se to tak nemuselo úplně jevit, byla si všechna ta hnutí vnitřně podobná. Vytahovala totiž na světlo otázku západoevropské společnosti a krizi univerzit obecně.

Na konci března chtěli studenti na Sorboně uspořádat setkání věnované hnutím v celé Evropě, kde měli vystoupit také například představitelé protestů v Berlíně, Turíně, Madridu či Amsterdamu, což ale rektorát univerzity zakázal.⁵⁹ *Le Monde* přináší také krátkou zprávu o tom, že i přes zákaz se setkání uskutečnilo, asi dvě stovky studentů okupovaly univerzitní amfiteátr a vystoupili zde zahraniční studenti.⁶⁰ Z těchto krátkých zpráv je evidentní, že se mladí lidé ve Francii zajímali, co se děje v okolních zemích, a že se cítili s ostatními hnutími propojeni.

Jean-Jacques Servan-Schreiber si také všímá toho, že se mladí lidé ve světě bouří. Ve svém komentáři spojuje všechny protesty na univerzitách (Řím, Varšava, Praha, Madrid, Berlín, i Nanterre) dohromady a následně hledá specifika některých hnutí.⁶¹ V Německu a v Itálii podle něj zaplňovala mládež chybějící místo opozice, protože dvě největší opoziční strany vládly společně, ve Španělsku a částečně i v Polsku se kvůli zakázané opozici musel projevat názor násilně. Případy Francie a Anglie si byly podobné – v obou státech byla solidní vláda, která ale nevládla moc dobře, a zároveň zde sice působila také organizovaná opozice, jež ale neměla o moc lepší schopnosti než vláda.⁶² A právě z tohoto politického prostředí pak vycházela nespokojená mládež. Servan-Schreiber provádí krátkou rychlou analýzu dění v Evropě, uvědomuje si, že se neprotestovalo jen ve Francii, ale že se jednalo o širší fenomén.

⁵⁷ TOURAINE, A., *La naissance d'un mouvement étudiante*, in: *Le Monde*, N. 7200–7202, 03/1968.

⁵⁸ GIRAUD, J., *La révolte des étudiants*, *L'Express*, N. 874, 03/1968, s. 53–57.

⁵⁹ *A la Sorbonne : une meeting sur les luttes universitaires en Europe est interdit*, in: *Le Monde*, N. 7221, 03/1968, s. 3.

⁶⁰ *Nouvelles manifestations à Paris*, in: *Le Monde*, N. 7221, 03/1968, s. 24.

⁶¹ SERVAN-SCHREIBER, J.-J., *La révolte et l'action*, in: *L'Express*, N. 874, 03/1968, s. 7.

⁶² Tamtéž.

V dalším ze svých komentářů se Servan-Schreiber věnuje dění v Itálii. Kromě popisu událostí poskytuje také reflexi a porovnání s tím, co se dělo ve Francii. Je přesvědčen, že je třeba situaci v Itálii pochopit, protože „jejich problémy dneška jsou našimi problémy zítřka.“⁶³ Poznamenává, že Itálie prožívá „krizi civilizace“ a konstatuje, že Francie k ní směřuje taky.

Na konci dubna 1968 vyšel v *L'Express* obsáhlý článek o revoltující mládeži v Evropě, jehož název *Evropa: mládež se bouří* byl dokonce zmíněn už na titulní straně čísla.⁶⁴ Článek přináší celkovou analýzu studentského hnutí, od vzorů, k nimž studenti vzhlíželi, po problémy, proti nimž protestovali. Mezinárodní revoltující mládež nahrazovala slábnoucí opozici a kritizovala společenský systém, který nastavila starší generace. Studenti po celém světě se bouřili pro stejné ideály: „V Berlíně, Madridu, Varšavě, stejně jako v Berkeley, Římě nebo Nanterre bojuje bláznivě stejné srdce“.⁶⁵ Autor si je také vědom toho, že stoupá podpora hnutí ze strany širší veřejnosti. „Říkalo se, že jsou v menšině. Ale nedávný průzkum ukázal, že menšina, která vychází do ulic nachází sympatie u většiny.“⁶⁶

V mnoha člancích v obou periodících je zmiňován vůdce německých studentů Rudi Dutschke. Jako vůdce *Socialistického německého svazu* (SDS) inspiroval i studentské leadery ve Francii – vysloužil si od nich i přezdívku, se kterou se také v tisku často operuje: *Rudi le Rouge* (rudý Rudi). Poté co na něj byl v dubnu 1968 spáchán atentát a on utrpěl vážné zranění, francouzský tisk to samozřejmě hojně reflektoval, v *Le Monde* se například objevil i jeho medailon, v němž je představena jeho osoba a také jeho dosavadní aktivity.⁶⁷ Jako reakce na atentát se rozhořela vlna protestů nejen v Německu, ale, jak píše *L'Express*, i ve Francii podpořily tři tisíce studentů v Latinské čtvrti svými protesty Rudi Dutschkeho.⁶⁸

Když v květnu 1968 vypukly ve Francii ty největší protesty, začala se v tisku objevovat spíše analýza problémů ve společnosti, kvůli nimž se studenti zradikalizovali. Zmínky o okolních protestech jako o vlivech na francouzskou mládež se pomalu vytrácejí. Poslední článek v *Le Monde*, který se zajímá o studentská hnutí v Evropě ve spojitosti s francouzskými nepokoji pochází z 9. května 1968. „Před vypuknutím se hnutí posledních dní živilo mytologií jménem Berlín, Řím, Varšava, Madrid, Berkeley.“⁶⁹ Ze stejné doby

⁶³ SERVAN-SCHREIBER, J.-J., *Découverte en Italie*, in: *L'Express*, N. 876, 04/1968, s. 5.

⁶⁴ KAHN, J.-F., *Europe: la jeunesse rebelle*, in: *L'Express*, N. 879, 04/1968, s. 18–21.

⁶⁵ Tamtéž, s. 18.

⁶⁶ Tamtéž, s. 19.

⁶⁷ FRANCESCHINI, P.-J., *Un croque-mitaine romantique*, in: *Le Monde*, N. 7232, 04/1968, s. 4.

⁶⁸ VÉRICOURT, G. de, *Les nouveaux hussards n'ont pas de chance*, in: *L'Express*, N. 880, 04–05/1968, s. 6.

⁶⁹ GAUSSEN, F. – HERZLICH, G., *Les étudiants entre l'apathie et la violence: III. – Des organisations déchirées*, in: *Le Monde*, N. 7253, 05/1968, s. 6.

pochází také poslední propojení světových hnutí v *L'Express*. Článek o uzavření univerzity v Nanterre hned ve svém úvodu konstatuje, že s vypuknutím vlastních nepokojů „*Francouzi pochopili, že nemoc, která již několik měsíců otrásá italskými a německými univerzitami, dorazila i do Francie.*“⁷⁰ Celý článek pak končí shledáním, že francouzskou mládež už také zasáhly úzkosti, které zakoušeli mladí na celém světě.

Co se týče monografií věnujících se studentským revoltám šedesátých let, už z jejich názvů je evidentní, že propojují všechna hnutí dohromady. V případě, že se věnují každému státu zvlášť, věnují se spíše konkrétním událostem a popisu dílčích faktů, ale základní myšlenky, ideály a důvody nepokojů jsou ve všech státech více méně totožné, a i autoři monografií jsou si toho vědomi. Jak naznačují již samotné názvy příslušných publikací, studentské revolty jsou často pojednávány obecně – *The Spirit of '68: Rebellion in Western Europe and North America 1956–1976*⁷¹ nebo třeba kniha s podtitulem *Studentské bouře v USA a západní Evropě*⁷².

4.2.3. Dílčí závěr

Je až s podivem, jak dalece si francouzský tisk všímal paralel mezi studentskými hnutími na celém světě, včetně protestů proti válce ve Vietnamu a jak dokázal reflektovat, že to, co se děje mezi studenty například v Německu a Itálii, má nezanedbatelný vliv na radikalizaci jejich vlastní mladé generace. Jean-Jacques Servan-Schreiber, ale i další autoři, přinášeli brilantní analýzy, z nichž je patrné, že si velmi dobře uvědomovali, že problémy, s nimiž se okolní země potýkaly, a které byly živnou půdou pro studentská hnutí, se začínaly týkat také francouzské společnosti. I v mnoha dalších analýzách jsou spojováni mladí lidé na světě do jednoho velkého studentského hnutí a jsou bráni jako jedna světová mladá generace, která je nespokojená se současným stavem společnosti.

A není to jen záležitost dobového tisku. I monografie zabývající se daným obdobím chápou studentské nepokoje jako výraz nespokojenosti mladé generace bez ohledu na zemi, z níž pocházejí. Z části je to logické, jelikož jejich autoři psali s časovým odstupem a nadhledem a mohli tak ještě lépe analyzovat celkovou situaci. Je pravdou, že mluvíme o vyspělém světě, ale ne nutně jen o tom západním. Z mnoha zmínek je patrné, že byli do

⁷⁰ *Nanterre à la Chinoise*, in: *L'Express*, N. 881, 05/1968, s. 3–5.

⁷¹ HORN, Gerd-Rainer, *The Spirit of '68: Rebellion in Western Europe and North America 1956–1976*, New York 2007.

⁷² GILCHER-HOLTEYOVÁ, Ingrid, *Hnutí '68 na Západě: Studentské bouře v USA a západní Evropě*, Praha 2004.

světového studentského hnutí, které se navzájem inspirovalo a ovlivňovalo, zahrnutí také mladí lidé z Východního bloku (např. nepokoje v Praze či Varšavě).

4.3. Myšlenkové vzory

Každé revoluční hnutí má své vzory, ať už jsou to jen určité myšlenky, nebo konkrétní osobnosti. Ani studentské hnutí ve Francii konce šedesátých let nebylo výjimkou. Západní mládež tehdy objevila novou levice, obdivovala nejrůznější směry levicového smýšlení a také měla za vzory, někdy téměř až modly, osobnosti tohoto proudu.

Následující podkapitoly se tak budou věnovat jednotlivým fenoménům a jejich reflexi částečně v monografiích, ale především v již zmíněném francouzském periodickém tisku. Podkapitoly byly vytvořeny na základně četnosti zmínek o daných jevech v tisku a seřazeny od obecných myšlenek ke konkrétním osobnostem (intelektuálové byli pak záměrně zařazeni až na konec, jelikož nepatří úplně do proudu levicového smýšlení). Jako první budou prezentovány obecné myšlenkové proudy (nová levice, Marxismus), následně dvě výrazné osobnosti (Che Guevara, Herbert Marcuse) a na závěr odkazy na intelektuály a zmínky o nich.

4.3.1. Nová levice

Nová levice, anglicky *New Left*, je myšlenkový a částečně politický proud konce šedesátých let. Rozvinul se především na západě, tedy v západní Evropě a ve Spojených státech, u mladé generace. S měnící se náladou této dekády přišla touha mládeže experimentovat, vymezovat se a hledat si vlastní vzory; jiné než vzory jejich rodičů. Generace narozená až po druhé světové válce byla přehlčena kapitalismem, a právě proto si hledala vzory na „opačné straně barikády“. Nicméně socialismus Sovětského svazu, který byl oním pomyslným nepřítelem pro západ, se vzorem úplně stát nemohl. Proudů nové levice je celá řada, ale vždy bylo základem vymezení se proti tradiční levici – socialismu, sociální demokracii a komunismu. Docházelo k reinterpretaci filozofie Karla Marxe a jako nositel sociální změny byla definována mladá inteligence, mělo také docházet ke kulturní revoluci a sexuální emancipaci.⁷³

Týdeník *L'Express* i deník *Le Monde* si nově levicového smýšlení studentských skupin všímají a komentují je. Oba jsou si vědomi toho, že studentské hnutí bylo levicové a že UNEF byla skupinou rozličných levicových proudů. *Le Monde* 9. května v jednom

⁷³ GILCHER-HOLTEYOVÁ., s. 18–19.

z článků popisuje organizace a skupiny čím dál více se projevující studentské revolty. O UNEF doslova mluví jako o „uzavřeném poli, kde se už nestřetávají odborové tendence, ale politické skupiny“⁷⁴ Mezi tyto skupiny řadí trockisty, pro-čínsky orientovanou skupinu, skupinu zaměřenou na odborovou levici, socialisty, komunisty, nejrůznější skupiny anarchistů a „situacionisty“.⁷⁵ *L'Express* se v tomto výčtu shoduje, přidává mezi ně ještě marx-leninisty a v článku o studentské revoltě dodává, že tyto skupiny se sice v rámci UNEF vzájemně neshodovaly, ale v demonstracích se spojovaly a všichni společně protestovali proti Fouchetově reformě.⁷⁶

L'Express protestující studenty „škatulkuje“ do levicových proudů ve více článcích, jen se mění jejich pořadí, případně některá skupina chybí a je přidána jiná, ale levicová orientace všech je nesporná. V jednom článku z konce března jsou například jmenování „protiameričtí násilníci“ protestující proti válce ve Vietnamu – „trockisté, pro-čínsky orientovaní, guevaristé a anarchisté.“⁷⁷

Je tedy vidět, že francouzské noviny si levicové orientace mladých všimaly, a dokonce i toho, že skupin je v rámci hnutí více, mají potřebu neustále je vyjmenovávat a oddělovat od sebe, i přesto, že se jejich myšlenky často střetávaly. Všechny tyto proudy byly revolučního charakteru a lze je tedy brát jako jeden z faktorů, jež podnítil francouzskou mládež k tomu, aby revoltovala proti všem zavedeným pořádkům. Spolu s proudy nové levice přicházely i velké osobnosti jako pomyslné modly, k nimž mládež, nejen ta francouzská, vzhlížela.

4.3.2. Marxismus

Inspirace marxistickou filozofií se objevila v šedesátých letech spolu s touhou změnit společnost. Zatímco část lidí věřila, že když bude žít „kontrakulturním životem“ bude to samo o sobě stačit k přeměně společnosti, jiná část se držela tradiční marxistické teorie, tedy, že k odstranění buržoazní společnosti je třeba revoluce. Zároveň ale tahle skupina tak moc toužila po revoluci, že si nevěšimli, že už jedna na mnohem vyšší úrovni probíhala – kulturní revoluce a s ní spojená samovolná přeměna společnosti.⁷⁸ Arthur Marwick ve své knize ale

⁷⁴ GAUSSEN, F. – HERZLICH, G., *Les étudiants entre l'apathie et la violence: III. – Des organisations déchirées*, in: *Le Monde*, N. 7253, 05/1968, s. 6.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ GIRAUD, J., *La révolte des étudiants*, in: *L'Express*, N. 874, 03/1968, s. 53–57.

⁷⁷ RICHARD, S., *L'escalade de la violence*, in: *L'Express*, N. 875, 03/1968, s. 12.

⁷⁸ MARWICK, s. 14.

také naznačuje, že v samotné Francii se Marx v té době četl napříč různými sociálními skupinami, a to proto, že byl z části generalizován na pozadí velké francouzské revoluce.⁷⁹

Fakt, že byla demonstrující mládež ovlivněna myšlenkami marxismu, je reflektován velmi protichůdně. *L'Express* na jednu stranu označuje v březnovém článku protestující studenty z Nanterre jako „*děti Marxe a Coca-Coly*“⁸⁰, na straně druhé v dubnu tvrdí, že marxismus již svůj původní vliv ztratil a mladí tak vzhlíželi především k filozofii Herberta Marcuse.⁸¹ Ostatní zmínky o Marxovi a marxismu se ale vyjadřují spíše v jeho prospěch, potvrzují inspiraci mládeže právě v tomto revolučním filozofickém směru. Například ve stejném článku jsou citována první hesla z transparentů: „*Marx, Mao, Marcuse. Marx je prorok, Marcuse jeho interpret a Mao jeho meč.*“⁸² V jiném článku z května vysvětluje autor specifika fakulty v Nanterre. Jednalo se o humanitně zaměřenou fakultu, jež už z principu rozvíjela kritické myšlení a „*Marx se tak stal jejich hrdinou mnohem přirozeněji než Einstein*“⁸³.

Le Monde přichází s totožným argumentem, tj, že se studenti na základě přílišného humanitního vzdělání (převážně oboru sociologie) a velkého množství diplomů z těchto oborů, které neměly přílišné uplatnění ve společnosti, dostávali k radikálním sociologickým teoriím a objevovali tak marxismus.⁸⁴

4.3.3. Ernesto „Che“ Guevara a guerillové vzory

Vůdce kubánských guerill Che Guevara byl nepochybně jedním z největších vzorů mládeže šedesátých let a jeho poprava v říjnu 1967 ještě zvýšila jeho popularitu a stal se doslova ikonou levicově orientovaných revolucionářů. Mnoho studentských aktivistů tenkrát nepovažovalo změny v životním stylu Severní Ameriky a Evropy za příliš důležité. Jako mnohem zásadnější problém viděli boj třetího světa proti koloniálnímu útlaku a diktátorství.⁸⁵

Deník *Le Monde* se kupodivu Che Guevarovi a jeho vlivu na francouzskou revoltující mládež příliš nevěnuje. Až po největší vlně protestů v první polovině května je v názorové rubrice naznačena inspirace guerillovými válkami a jejich hrdiny. Francouzský spisovatel Roger Ikor zde vyjádřil domněnku, že „*dnešní mládež je formována ve zcela jiném světě,*

⁷⁹ MARWICK, s. 614.

⁸⁰ RICHARD, S., *L'escalade de la violence*, in: *L'Express*, N. 875, 03/1968, s. 12.

⁸¹ KAHN, J.-F., *Europe: la jeunesse rebelle*, in: *L'Express*, N. 879, 04/1968, s. 18–21.

⁸² KAHN, J.-F., *Europe: la jeunesse rebelle*, in: *L'Express*, N. 879, 04/1968, s. 18–21.

⁸³ *Nanterre à la Chinoise*, in: *L'Express*, N. 881, 05/1968, s. 3–5.

⁸⁴ MORIN, E., *La commune étudiante: I. – Les origines*, in: *Le Monde*, N. 7259, 05/1968, s.

⁸⁵ MARWICK, s. 15.

*kde je guerilla [...] posvátná*⁸⁶. Ze vzorů guerillových válek vyjmenovává Josipa Tita, Fidela Castra, Mao Ce-tunga, alžírskou Frontu národního osvobození a Vietkong. Tvrdí, že díky těmto vzorům si mládež tváří v tvář policii nepřipadala předem poražená, ale naopak věřila v totální vítězství, a konstatuje, že jej v podstatě dosáhli.⁸⁷ Mezi jmenovanými ale Che Guevara z nějakého důvodu zcela chybí. Vlastně jedinou z mála připomínek této revolucionářské ikony je, že je v několika člancích jmenován jeden z amfiteátrů na univerzitě v Nanterre, který sami studenti překřtili na amfiteátr „*Che Guevara*“.

Zvláštní vydání *L'Express* z 3. června 1968 přináší také další vysvětlení proč mladí obdivovali právě bojovníky guerillových válek ve třetím světě.

*„Vláda mluví jen o moci nacionalismu, o francouzské velikosti. Mládež má ale oči jen pro Castrův knír, pro americké černochoy, pro bojovníky Vietcongu; trpí tím, že se nemůže účastnit jejich boje proti imperialismu, proti vyzývavé prosperitě zazobané společnosti. Jejich myšlenkovým vzorem [...] je Che Guevara.“*⁸⁸

L'Express obecně výraznou inspiraci Guevarou reflektuje poměrně hojně. Guevara nebyl vzorem jen pro francouzské studenty, ale pro revoltující mládež na celém světě. Už v dubnu například píše Jacqueline Giraud, že studenti skandovali v Nanterre „*Guevara! Guevara!*“⁸⁹. Situace na univerzitě se pak na chvíli uklidnila, ale už na konci dubna vyšel obsáhlý článek o tom, že se evropská mládež bouří. Týká se sice více revolucí v okolních zemích, ale zmiňuje, například, že v sídle *Socialistického německého svazu* (SDS) byly na zdech Guevarovy portréty a slogany „*Viva Guevara*“.⁹⁰ Na protestech v Berlíně na sobě měli někteří demonstrující „*battle dress, dlouhé vlasy, vousy a barety, aby se co nejvíce podobali svému idolu Che*“⁹¹. Mladí prý sice „*nečetli ani Marxe ani Evangelium, ale berou Guevaru jako Krista, který by měl přednášet Kapitál a Maa jako nového Marxe, který by měl znovu přinést Evangelium*“⁹².

Guevara je tedy tímto týdeníkem viděn jako jeden z velkých vzorů pro mládež tehdejší doby, mnohokrát i ve svých dalších člancích zmiňují, že jej protestující studenti obdivovali, nosili jeho plakáty atd. Několik měsíců po květnových demonstracích vyšel

⁸⁶ IKOR, Roger, *Personne n'y croyait*, in: *Le Monde*, N. 7262, 05/1968, S. 9.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ BONNOT, G., *La révolution des sous-lieutenants*, in: *L'Express*, l'édition exceptionnelle 3 juin 1968.

⁸⁹ GIRAUD, J., *Le mardi bavard de Nanterre*, in: *L'Express*, N. 877, 04/1968, s. 34.

⁹⁰ KAHN, J.-F., *Europe: la jeunesse rebelle*, in: *L'Express*, N. 879, 04/1968, s. 18–21.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

dokonce článek s názvem „Proč si mladí vybírají Che Guevaru“⁹³, v němž Jean-François Kahn vysvětluje, že je to proto, že mladí nestáli o zastaralou socialistickou strukturu a hierarchii, o staré moskevské kádry; chtěli nějakou změnu a proto si vybrali Che Guevaru.⁹⁴ V posledním čísle roku 1968 shrnuje Jean-Jacques Servan-Schreiber v rozsáhlém článku o událostech uplynulého roku studentskou revoltu slovy, „*revolta západní mládeže pod známkou Che Guevary a inspirací v Maovi*“, a pod fotkou Guevary je popisek: „*CHE GUEVARA. Jako symbol a jako prapor*“.⁹⁵

Zajímavé je, že obsáhlá monografie o šedesátých letech *The Sixties*, zmiňuje Che Guevaru jen na dvou místech celé knihy a ani v jednom případě se nejedná o nijak obsáhlý komentář o něm. Jeho vliv na protestující hnutí po celém světě je shrnut jen v jedné větě. „*Portréty Che byly reprodukovány úplně všude, jelikož se stal největším hrdinou protestních hnutí v Severní Americe a Evropě*.“⁹⁶ Další monografie o studentských protestech *When poetry ruled the streets* Che Guevaru na několika místech zmiňuje, ale vždy spíše okrajově spolu s dalšími jmény studentských vzorů. Asi nejvíce z prostudovaných monografií na revolucionářského vůdce odkazuje kniha *Hnutí '68 na Západě*⁹⁷, kde se Guevara řadí k dalším ideovým vzorům, případně se konkrétně píše o jeho portrétech na plakátech. Je ale zřejmé, že nejvíce pozornosti tomuto revolucionáři věnovaly právě noviny v té době, nejspíše proto, že fascinace mládeže Guevarou byla pro starší generaci jen těžko pochopitelná a novináři se tak snažili společnosti přiblížit, proč právě tenhle zarostlý revolucionář.

4.3.4. Herbert Marcuse

Již v dubnovém čísle časopisu *L'Express* je v rámci článku o evropské revoltující mládeži představen filozof Herbert Marcuse. Byl to americko-německý filozof, navštěvoval kurzy Edmunda Husserla a Martina Heideggera, „otce existencialismu“.⁹⁸ Na základě filozofie Marxe a Freuda přišel v padesátých a šedesátých letech s vlastními analýzami společnosti. Velkého ohlasu mezi studenty se dostalo hlavně jeho knize z roku 1964 *Jednorozměrný člověk: Studie o ideologii rozvinuté industriální společnosti*⁹⁹. Marcuse obhájí roli násilí

⁹³ KAHN, J.-F., *Pourquoi les jeunes choisissent Che Guevara*, N. 903, 10–11/1968, s. 16–17.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ SERVAN-SCHREIBER, J.-J., *Le choc de 68*, in: *L'Express*, N. 912, 12/1968–01/1969, s. 11–17.

⁹⁶ MARWICK, s. 15.

⁹⁷ GILCHER-HOLTEYOVÁ, Ingrid, *Hnutí '68 na Západě: Studentské bouře v USA a západní Evropě*, Praha 2004.

⁹⁸ KAHN, J.-F., *Europe: la jeunesse rebelle*, in: *L'Express*, N. 879, 04/1968, s. 18–21.

⁹⁹ MARCUSE, Herbert, *Jednorozměrný člověk: Studie o ideologii rozvinuté industriální společnosti*, Praha 1991.

v sociálních hnutích jako obranu utiskované menšiny a zároveň odmítá represivní společnost, která onu menšinu ovládá.¹⁰⁰

Podle již zmíněného článku ztratil marxismus svůj původní vliv, a právě proto se mladí obrátili spíše k Marcuseovi.¹⁰¹ *L'Express* obecně píše o tomto filozofovi jako o velkém vzoru nejen pro francouzskou společnost, ale převážně pro tu evropskou, respektive americkou. Když se mluví o německých protestujících studentech, je Marcuse doslova nazván jako „jejich myšlenkový vzor, učitel.“¹⁰² I v dalších číslech a člancích, například v květnovém čísle, se mluví o tom, že studentské nepokoje vrhly na Paříž myšlenky celého světa a že právě Marcuse se stal vzorem pro studentskou revoltu na celém světě.¹⁰³

Osobnost Herberta Marcuseho *L'Express* neopustil ani po doznění studentských bouří. V zářijovém čísle přinesli se samotným Marcusem dlouhý rozhovor. Hned v úvodní větě medailonku před začátkem rozhovoru se o něm píše jako o „jednom z mála mužů, jemuž revoltující studenti ze všech zemí přiznávají právo mluvit, aniž by on sám udělal nějaký krok k tomu se s nimi jít setkat.“¹⁰⁴ Hned úvodní otázku otevírají konstatováním, že před šesti měsíci jeho jméno ve Francii téměř nikdo neznal, ale pak se stal vzorem pro studentské revolty a jeho kniha bestsellerem, a ptají se ho, jak se k tomu on sám staví. „S ,naštvanými studenty‘ jsem solidární, ale v žádném případě nejsem jejich mluvčím. Tenhle titul mi přidelil tisk a veřejnost a udělali ze mě prodejní zboží.“¹⁰⁵ Ohrazuje se proti tomu, že je jeho portrét stavěn vedle portrétu například Che Guevary a nevěří tomu, že většina studentů četla jeho knihy.

Poslední zmínkou o Marcuseovi budiž fakt, že jeho kniha *L'homme unidimensionnel* (*Jednorozměrný člověk*) se podle žebříčku, který byl zveřejňován v každém čísle časopisu, *L'Expressu* udržela v první desítce nejčtenějších knih celých šestnáct týdnů, od července do října.

Na rozdíl od *Le Monde*, který věnuje vlivu Marcuse na studentskou revoltu jen jednu malou zmínku jen tak mimochodem v jednom článku¹⁰⁶, *L'Express* si mnohem více všímá významu, který měl tento filozof mezi revoltujícími studenty jak ve světě, tak ve Francii, a nemalého prostoru se mu dostane ještě několik měsíců po skončení živelných demonstrací,

¹⁰⁰ GILCHER-HOLTEYOVÁ., s. 45.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² GIROUD, F., *Les esclaves dorés*, in: *L'Express*, N. 879, 04/1968, s. 33.

¹⁰³ Kol. autorů, *Étudiants: L'Insurrection*, in: *L'Express*, N. 882, 05/1968, s. 3–8.

¹⁰⁴ *L'Express va plus loin avec Henri Marcuse*, in: *L'Express*, N. 898, 09/1968, s. 54–62.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ GAUSSEN, F. – HERZLICH, G., *Les étudiants entre l'apathie et la violence: I. – Le rêve de Nanterre*, in: *Le Monde*, N. 7251, 05/1968, s. 10.

kdy je v rámci dlouhého rozhovoru kompletně představen francouzské veřejnosti. I z umístění v žebříčku nejčtenějších knih takovou dobu je totiž patrné, že se o Marcuse Francouzi začali zajímat – poté, co se stal myšlenkovým učitelem jejich dětí.

4.3.5. Jean-Paul Sartre a další intelektuálové

Mým původním předpokladem bylo, že velké intelektuální osobnosti té doby, především existencialisté, budou pro nespokojenou mládež velkou ideovou inspirací. Sarah Bakewell ve své knize *At the Existentialist Café* neochvějně tvrdí, že existencialismus byl v pozadí každé sociální změny v polovině dvacátého století, včetně studentských protestů v květnu 1968. Mnoho sloganů a hesel podle ní odráželo existencialistické motivy: „*Je zakázáno zakazovat. Ani bůh, ani pán. Člověk není inteligentní – je buď svobodný nebo není. Budme realisty: chtějme nemožné.*“¹⁰⁷ I sám Daniel Cohn-Bendit ve své knize o studentské revoltě přiznává, že Marcuse vlastně nikdo nečetl, někteří četli Marxe, ale všichni četli Sartra.¹⁰⁸

Soudobý tisk se ale vlivu Sartrovy filozofie na revoltující studenty téměř vůbec nevěnoval. Lze to zmapovat chronologicky. První zmínka v *L'Expressu* je v již několikrát zmíněném článku z března. Protestující studenti se podle článku spojují pod nejrůznějšími organizacemi, jmenovitě *Národní výbor pro Vietnam*, v jejímž čele stojí Jean-Paul Sartre a Lauren Schwartz.¹⁰⁹ *Le Monde* 10. května přináší krátkou zprávu o tom, že skupina spisovatelů a intelektuálů (včetně např. J.-P. Sartra a Henriho Lefebvra) vydala prohlášení, jímž vyjadřují solidaritu se studentským hnutím.¹¹⁰ O pár dní později píše deník, také velmi krátce, že dne 20. května 1968 promluvil na Sorboně ke studentům Jean-Paul Sartre.¹¹¹

L'Express ve zvláštním vydání ze začátku června analyzuje, jak se někteří francouzští intelektuálové stavěli ke studentským protestům.

„Raymond Aron, významný patron sociologických studií na Sorboně, mlčí. Louis Althusser, který re-interpretoval Marxe na základě strukturalismu je v nemocnici: nervové zhroucení. Michel Foucault, oslavovaný před dvěma lety jako filozof budoucnosti, poklidně pokračuje ve výuce na univerzitě v Tunisu. A výčet by mohl

¹⁰⁷ BAKEWELL, Sarah, *At the Existentialist Café: Freedom, Being and Apricot Cocktails*, London 2017, s. 21–22.

¹⁰⁸ COHN-BENDIT, Daniel et al., *La révolte étudiante: Les animateurs parlent*, Paris 1968, s. 58.

¹⁰⁹ RICHARD, S., *L'escalade de la violence*, in: *L'Express*, N. 875, 03/1968, s. 12.

¹¹⁰ *Il est capital que le mouvement des étudiants oppose et maintienne une puissance de refus*, in: *Le Monde*, N. 7254, 05/1968, s. 9.

¹¹¹ LEGRIS, M., *M. Jean-Paul Sartre à la Sorbonne*, in: *Le Monde*, N. 7263, 05/1968, s. 3.

*pokračovat. Ze všech ‚myslitelů‘ se jen jediný přidal ke studentům na jejich působišti: Jean-Paul Sartre.*¹¹²

Poslední letmý náznak toho, že francouzský tisk na Sartra nezapomněl je z *L'Express* z prosince 1968. Roger Pirouet zde ve svém komentáři popisuje nový druh levice a označuje ji jako sartrovskou (*la gauche sartrienne*).¹¹³

Skutečnost, že tisk v podstatě nereflektuje vliv existencialistické filozofie a jejího nejvýznamnějšího představitele, je při nejmenším pozoruhodná. Na rozdíl od předchozích případů se tak o tomhle fenoménu zmiňuje více odborná literatura než dobový tisk.

4.3.6. Dílčí závěr

Obecně lze říci, že dobový tisk reflektuje intelektuální vzory revoltující mládeže poměrně hodně, převážně pak jejich ovlivnění konkrétními osobnostmi – Che Guevarou a Herbertem Marcusem. Tisk se také snaží čtenářům přiblížit, proč právě těmto osobnostem věnuje francouzská i světová mládež takovou pozornost. Zároveň je ale dost jasně naznačeno, že se jedná spíše o idoly, za něž se demonstranti schovávají, ale že o inspiraci jejich reálným životem a prací (guerillovou válku a filozofické knihy) až tolik ve své podstatě nejde.

Pro pozdější autory, kteří se snažili analyzovat a popsat dění roku 1968, už inspirace mládeže v myšlenkových směrech a osobnostech tak důležitá nebyla. Jedinou výjimku tvoří Jean-Paul Sartre, jehož vliv tisk v zásadě nereflektuje a monografie naopak vidí právě tohoto filozofa jako velmi výrazný idol francouzské mládeže, i přesto, že byl minimálně o dvě generace starší než rebelující studenti.

4.4. Krize společnosti

V předchozích kapitolách bylo mnohokrát naznačeno, že studentské protesty vyšly hlavně z nespokojenosti se současným stavem společnosti, ze znechucení z konzumního kapitalismu, z neschopnosti politických orgánů, z generačních střetů studentů a jejich rodičů a také ze zkosnatělého univerzitního aparátu, který místo jistot poskytoval pouze obavy z budoucnosti. Právě tyto problémy propojovaly studentská hnutí na celém světě a analyzovaný francouzský tisk se jim v poměrně značné míře věnuje a považuje je za zásadní faktory, jež podnítily zrod studentských bouří.

¹¹² BONNOT, G., *La révolution des sous-lieutenants*, in: *L'Express*, l'édition exceptionnelle 3 juin 1968.

¹¹³ PIROUET, R., *La gauche sartrienne*, in: *L'Express*, N. 910, 12/1968, s. 65.

Jelikož jsou studentská hnutí propojená, nebude tato kapitola brát ohled na striktní rozdělení na zmínky vysloveně o Francii a celkově o světových protestech, protože se to v článcích mnohokrát i prolíná mezi sebou. Větší důraz bude v této kapitole kladen na rozdělení krizových faktorů ve společnosti. V podstatě lze vydělit tři zásadní: univerzitní a vzdělávací systém, obecně společenská a politická situace a konečně střet mezi generacemi. Toto rozdělení pochází ze samotného dobového tisku. V článku o studentské revoltě říká sociolog přednášející na Nanterre, že ke zrodu hnutí jsou třeba tři faktory: „*uzavření univerzit, rozpor mezi generacemi a politické neuspokojení.*“¹¹⁴ Samozřejmě si ale uvědomuji, že rozdělení je dosti vágní a pravděpodobně se budou kategorie navzájem překrývat. Na závěr bude přidán ještě jeden faktor; a totiž ovlivnění samotnou revoltou studentů ve Francii, jelikož po počátečních několika stovkách protestujících studentů se začali čím dál více přidávat další a další, získávali sympatie veřejnosti a nakonec se přidali i dělníci.

4.4.1. Univerzitní a vzdělávací systém

Ve třetí kapitole o celkovém kontextu protestů byly zmíněny Fouchetovy reformy školství, na základě nichž se začaly mezi studenty šířit nepokoje, které přerostly až v masové demonstrace. Právě zkostratělý systém univerzit a jejich nevhodná a nedostatečná reforma byly dobovým tiskem vnímány jako jeden z počátečních impulzů, proč vypukla studentská revolta.

L'Express se za sledované období vůbec poprvé zmiňuje o studentských nepokojích až v prosinci 1967 v článku o stávce studentů v Nanterre, kde požadovali nový způsob zkoušek, více praxe, změnu univerzitní knihovny a obecně lepší podmínky ke studiu.¹¹⁵ Zpráva o další stávce, tentokrát všech francouzských studentů medicíny, přišla přibližně o měsíc později – studenti bojkotovali hodiny a okupovali budovy fakult kvůli reformě studia medicíny, již provedli ministři sociálních věcí a školství (Jean-Marcel Jeanneney, Alain Peyrefitte). Reforma se týkala pozdějšího uplatnění na trhu práce a studenti s ní byli výrazně nespokojeni.¹¹⁶

Fouchetovy reformy ještě výrazněji zdůraznily problémy, s nimiž se univerzity potýkaly a zároveň si studenti začali uvědomovat, že systém nastavený na univerzitách z velké části nefungoval a nedokázal se přizpůsobit nové době. I přesto, že reforma zvýšila

¹¹⁴ GIRAUD, J., *Le révolte des étudiants*, in: *L'Express*, N. 874, 03/1968, s. 53–57.

¹¹⁵ *La grève sauvage de Nanterre*, in: *L'Express*, N. 860, 12/1967, s. 40.

¹¹⁶ BONNOT, G., *La grève de la peur*, in: *L'Express*, N. 866, 01/1968, s. 31.

věk povinné školní docházky, vzrostl počet studentů na univerzitách mezi lety 1958–1968 o 224 procent.¹¹⁷ Na základě několika nařízení byli na univerzitních ubytovnách striktně odděleni chlapci od dívek. Rozdělení pohlaví způsobilo opravdu výrazné nepokoje mezi studenty. Nařízení univerzit považovali za nařízení pro čtrnáctileté děti, a ne pro mladé lidi. Studenti v té době si o své univerzitě nemysleli nic hezkého: „*Tohle není fakulta. To jsou kasárna.*“¹¹⁸ Ve skutečnosti jim ale podle tehdejšího ministra školství Alaina Peyrefitta šlo o to, „*abychom jim společně uznali svobody poskytované zbytku národa: svobodu shromažďování, vytváření spolků, právo na informace a svobodu vyjadřování*“¹¹⁹. Dokonce i francouzští středoškolští studenti, tedy ti, kteří už nebyli dětmi, ale ještě ani dospělými, protestovali proti metodám a obsahu vyučování, nucené specializaci, chtěli jinak nastavené vztahy mezi žáky a učiteli a svobodu slova.¹²⁰

Jelikož vzešly veškeré nepokoje z univerzity v Nanterre, je jí věnován článek s názvem *Univerzita mezi dvěma věky*. Nanterre byla na jednu stranu moderní, na stranu druhou neměla ani pořádnou knihovnu nebo kulturní zázemí. Nastavený systém způsoboval, že vyučující se v areálu zdržovali jen když opravdu museli, a naopak studenti tam museli být pořád, i přesto, že tam nebylo co dělat a izolovali se tak od zbytku společnosti ještě více. Autor na základě příkladu Nanterre charakterizuje francouzské univerzity té doby:

*„Nanterre se tak zdá být symbolickým obrazem francouzské univerzity roku 1968, která vyrostla příliš rychle pod tlakem demografie a demokratizace vzdělávání a která se musí přizpůsobit regionálnímu vývoji, technické revoluci, společnému evropskému trhu, mezinárodní konkurenci.“*¹²¹

Když se na konci února sešli rektori a další čelní představitelé vzdělávacího systému s ministrem Peyrefitem, dohodli se, že je třeba s nespokojenými studenty zahájit dialog, dát jim větší volnost a nechat je více se rozhodovat.¹²² I sami politici si tedy uvědomovali, že je třeba něco dělat, nebo se začnou mladí lidé bouřit ještě více.

Článek v *Le Monde* o zrodu studentského hnutí popisuje velmi přehledně nedostatky celého univerzitního systému, který byl pomalý, zastaralý, silně administrativní, chyběly mu cíle, nepřicházel s ničím novým a postrádal schopnost se adaptovat na měnící se dobu. Krize

¹¹⁷ CAPDEVIELLE–REY, s. 33.

¹¹⁸ GIRAUD, J., *La révolte des étudiants*, in: L'Express, N. 874, 03/1968, s. 53–57.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ GIROUD, F., *Quelle violence?*, in: L'Express, N. 868, 02/1968, s. 35.

¹²¹ GAUSSEN, F., *Les étudiants entre l'apathie et la violence: II. – L'université entre deux ages*, in: Le Monde, N. 7252, 05/1968, s. 7.

¹²² *La réforme des règlements des résidences universitaires*, in: Le Monde, N. 7195, 03/1968, s. 11.

celého systému tak byla evidentní, navíc univerzitní kampusy oddělovaly studenty od zbytku společnosti (Nanterre obzvláště) a hlavně byly přeplněné. Tyto problémy se pak vedle politických problémů a celosvětových témat (Vietnam, jihoamerické guerilly) staly živnou půdou pro nepokoje; ke kritice celého vzdělávacího systému totiž ve Francii do té doby ještě nedošlo.¹²³

Univerzitní systém se potýkal i s dalším problémem, přes nějž se studenti nedokázali přenést. A francouzský tisk se o něm také docela hojně zmiňuje. Univerzitní diplomy totiž ztrácely svoji hodnotu a studentům už neposkytovaly dostačující potvrzení kvalifikace pro trh práce. Studenti tak museli po ukončení vzdělání absolvovat ještě další kvalifikační kurzy, a ani tak neměli jisté, že se jim podaří sehnat práci. Sami v podstatě nevěděli, zda mají zpochybňovat „vzdělání, které je špatně připravuje do společnosti, nebo danou společnost, která to vzdělání zesměšňuje“¹²⁴. Článek *Studenti: vzpoura* vysvětluje, co zažívali studenti poté, když ukončili školu a získali diplom, který ale neměl ve společnosti už žádnou hodnotu. Neměli tak jinou možnost než do konce života zůstat studenty a klást si otázky, kým jsou, co chtějí a kde je jejich místo.¹²⁵ V rozhovoru pro *L'Express* vysvětloval také psycholog zabývající se problémy studentů a jejich traumaty Henri Danon-Boileau, že je zřejmé, že vzdělávací systém je špatně nastavený, že opravdu diplom nic neznamena a že je přirozené, že to studentům vadí a žádají od společnosti mnohem více.¹²⁶

I *Le Monde* se věnuje, i když jen minimálně, nefunkčnímu univerzitnímu systému jako jednomu z vlivů na studentské protesty. Jeden ze článků už v březnu 1968 podotýká, že „fakulta už studentovi nepřipadá ani jako příprava na profesionální život, ani jako organizované kulturní společenství“¹²⁷. Z tisku je tak evidentní, že nejen sami studenti byli nespokojení, ale že část společnosti o problému také věděla, ale nijak se ho nesnažila řešit. Neschopnost uplatnit se i po vystudování školy a získání diplomu ale byla jedním z významných katalyzátorů rostoucí studentské nespokojenosti.

4.4.2. Situace ve společnosti

Špatná situace na francouzských univerzitách ale ve velkém vycházela ze stavu celé společnosti, jejíž politické i sociální fungování nedokázaly studenty dostatečně uspokojit a

¹²³ TOURAINE, A., *La naissance d'un mouvement étudiante I.: Des collectivités devenues explosives*, in: *Le Monde*, N. 7200, 03/1968 s. 1.

¹²⁴ KAHN, J.-F., *Europe: la jeunesse rebelle*, in: *L'Express*, N. 879, 04/1968, s. 18–21.

¹²⁵ Kol. autorů, *Étudiants: L'Insurrection*, in: *L'Express*, N. 882, 05/1968, s. 3–8.

¹²⁶ *L'Express va plus loin avec le Dr Henri Danon-Boileau*, in: *L'Express*, N. 891, 08/1968, s. 64–71.

¹²⁷ TOURAINE, A., *La naissance d'un mouvement étudiante I.: Des collectivités devenues explosives*, in: *Le Monde*, N. 7200, 03/1968 s. 9.

naplnit jejich potřeby. Obě sledovaná periodika při zmínkách o faktorech ovlivňujících studentskou rebelii narážejí také na celkové společenské nastavení, které z velké části nepokoje opravdu způsobilo. Roger Pirouet shrnuje celou situaci v jednom ze svých komentářů z konce ledna:

„Pravdou je, že mnoho Francouzů se bojí budoucnosti. Jednoduše proto, že vstoupili do světa, který neznají: do světa trhu a konkurence. [...] Tenhle svět už nezajišťuje úplnou jistotu zaměstnání. A fakt, že se technický pokrok zrychluje, ještě výrazněji posiluje nejistotu v zaměstnáních.“¹²⁸

Zajímavý článek o stavu francouzské společnosti se objevil v březnu v *Le Monde* – *Když se Francie nudí*. Autor tvrdí, že celá francouzská společnost byla znuděná a nic ji nezajímalo, protože světové události jako válka ve Vietnamu a jihoamerické guerilly se staly jen každodenními zprávami, které se neustále opakovaly a už nepřinášely žádné vzrušení. Právě znudění bylo údajně důvodem, proč mládež na celém světě protestovala a ta francouzská se z nudy toužila dostat na kolejích do pokojů opačného pohlaví. Nudil se už prý i de Gaulle. Jediní, kdo se nenudili, byli nezaměstnaní – kteří ale nudili zbytek společnosti.¹²⁹

Každý autor se k sociální situaci staví jinak a s různou mírou kritiky. Françoise Giroud si ve svém komentáři zase všímá toho, jak se mladé ženy stavěly k dětem a rodině. Její článek také názorně shrnuje postavení francouzských žen, které ale studentky nechtěly následovat. Nebylo v módě oddat se životu jen pro dítě a dívky, které měly potomka ve dvaceti letech a podřídily mu celý svůj život byly vzácné. Redaktorka *L'Express* pak celkový postoj mladých žen shrnuje jedinou větou. „[Mladé ženy] *chtějí mít ,i' děti, ale nechtějí mít ,jen' děti.*“¹³⁰ Na závěr usuzuje, že pokud společnost nenabídne budoucím matkám prostředky na to, aby mohly žít aktivní život i s dítětem, tak to nebude práce, čeho se vzdají.¹³¹

Napětí ve společnosti způsobené zvyšující se nezaměstnaností rostlo v zimě a na jaře roku 1968 čím dál více a stoupala také míra násilí a nepokojů ze strany studentů. Jeden z článků v *L'Express* se protestujících studentů zastává a naznačuje, že mladí lidé se nesnažili společnost rozvrátit, ale že si v ní jen hledali své místo.¹³² Poté, co vypukly

¹²⁸ PIROUET, R., *Les armes de la relance*, in: *L'Express*, N. 866, 01/1968, s. 27.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ GIROUD, F., *Les enfants aussi*, in: *L'Express*, N. 867, 01–02/1968, s. 33.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² GIROUD, F., *Quelle violence?*, in: *L'Express*, N. 868, 02/1968, s. 35.

nepokoje ve velkém v květnu 1968 se snaží *L'Express* analyzovat příčiny ještě více do hloubky. Od padesátých let se zvýšil počet studentů přibližně čtyřikrát, což zvýšilo počet budoucích uchazečů o práci. A právě strach z budoucnosti, který byl přirozeně větší u studentů humanitních věd, byl výrazným hnacím motorem protestů a nepokojů. A když se přidala ještě izolace od zbytku společnosti, nevypěstlost a čím dál častější psychické problémy nejen humanitních studentů, nebylo se čemu divit, že protestovali.¹³³ Mladí lidé ale kolektivně pociťovali úzkost, pocit toho, že nezapadali do společnosti a měli také strach, že nebudou dostatečně připraveni pro trh práce a obecně na celý zbývající život.¹³⁴ Podle publikace *Dictionnaire du Mai 68* se každý rok od počátku šedesátých let ucházelo o práci 600 000 mladých lidí ve věku 16–24 let.¹³⁵

To, proti čemu studenti protestovali, bylo ale mnohokrát velmi nejednotné. Na jednu stranu se studenti humanitních ohrazovali oborů proti technice, na stranu druhou ne vysloveně proti technickému pokroku jako takovému, ale spíše proti společnosti, která upřednostňovala nové technologie a technické vzdělání.¹³⁶ I kvůli tomu tak vyšla revolta z humanitních fakult, a ne z vědeckých. Synové z buržoazních rodin totiž věřili, že pokrok není jen materiální, vědecký nebo technický, ale že může být i sociální – věřili, že to budou právě oni, kdo vytvoří „*opovázlivě nového člověka – osvobozeného*“¹³⁷.

Další z názorů na faktory ovlivňující studentskou revoltu vidí její příčiny ještě hlouběji a v širší perspektivě. Společnost podle Thierryho Pfistera stagnovala, nepohybovala se dopředu a tudíž stárla. Mladí lidé tak měli dvě možnosti. „*Přijmout tuto stárnoucí společnost [...], nebo se spolehnout na svou mladou krev a vyprovokovat ráznou obnovu.*“¹³⁸ Celková společenská situace ve Francii měla tedy několik rovin a příčiny ve studentských nepokojích je možno hledat na mnoha úrovních. Obecně lze ale říct, že studenti nebyli spokojeni s nastavením společnosti, která byla zastaralá, dokázala se jen částečně adaptovat na modernizující se svět (přijímala jen technický pokrok a požadovala technicky vzdělané), nedokázala zapojit do pracovního procesu rapidně se zvyšující počet absolventů (nejen humanitních oborů) a jedině, co jim poskytovala s jistotou, byl strach z budoucnosti a pocity vykořeněnosti.

¹³³ Kol. autorů, *Étudiants: L'Insurrection*, in: *L'Express*, N. 882, 05/1968, s. 3–8.

¹³⁴ DUHAMEL, J., *Désarmer et dialoguer*, in: *Le Monde*, N. 7253, 05/1968, s. 10.

¹³⁵ CAPDEVIELLE-REY, s. 33.

¹³⁶ Kol. autorů, *Étudiants: L'Insurrection*, in: *L'Express*, N. 882, 05/1968, s. 3–8.

¹³⁷ KAHN, J.-F., *Europe: la jeunesse rebelle*, in: *L'Express*, N. 879, 04/1968, s. 18–21.

¹³⁸ PFISTER, T., *Refus du passé*, in: *Le Monde*, N. 7252, 05/1968, s. 12.

4.4.3. Generační střety

To, že proti sobě v šedesátých letech stály dvě generace s odlišnými názory a pohledem na svět, už bylo v práci mnohokrát naznačeno. Zmiňuje ale i dobový francouzský tisk rozdíly mezi starší generací a tou mladší, která nezažila válku, vyrůstala v kapitalismu a konzumerismu a mohla si dovolit kritiku západního světa?

Odpověď je zcela jednoznačná – zmiňuje. A dokonce ve velmi hojné míře. Francouzští novináři si zcela evidentně uvědomovali, že propast mezi generacemi se vytvořila a stále se prohlubuje. V analýzách faktorů, jež podnítily studentské protesty, se právě generační střet objevuje opravdu často, převážně v *L'Express*, který se obecně snaží o hlubší rozbor prostředí, z něž revolta vyšla. Jedná se častěji spíše o zmínky tak trochu mezi řádky, z nichž vyplývá, že společnost si byla do určité míry vědoma toho, že mladší generace byla jednoduše jiná.

Definici oné mladé generace si vypůjčím z *L'Express*, konkrétně z posledního čísla roku 1968. Týdeník totiž vydal v tomto čísle velký dotazník, v němž se obrací na mladou generaci, pokládá jí několik otázek a žádá ji, aby pomohla sama sebe definovat. Otázky se týkaly jejich pohledu na budoucnost, společnost, na to, zda vidí rozdíl mezi sebou a svými rodiči a podobně. V úvodu k dotazníku je označena generace, jíž byl adresován, jako *La nouvelle vague* – Nová vlna – a jedná se o mladé lidi, jimž v té době bylo mezi patnácti a devětadvaceti lety.

*„Je jich více než deset milionů, ale dělají hluk jako sto. Ale kdo jsou doopravdy?
Děti hýčkané zemí, která není vůbec poprvé již dvacet devět let vystavěna válce?
Děti zmatené příliš rychlým světem, v němž už teď stěží přežívají? Děti zapálené
do moderní doby, již chtějí utvářet?“¹³⁹*

Hromadnou odpovědí na všechny tyto řečnické otázky by pravděpodobně bylo, že jsou tím vším.

První náznaky, že ve francouzské společnosti byla mladá generace, která se lišila od těch předchozích a s níž se tyto neidentifikovaly nalezneme ale již na počátku roku 1968. Z obsáhlého článku o drogách zcela jasně vyplývá, že drogy, jako relativně nový fenomén ve společnosti, byly z pohledu autorů záležitostí mladých lidí, s nimiž se autoři neidentifikují. *„Celá generace hledá od nynějška v pilulce sílu, talent i štěstí.“¹⁴⁰* Další

¹³⁹ *Une enquête de L'Express en 23 questions: La nouvelle vague*, in: *L'Express*, N. 912, 12/1968–01/1969, s. 45–46.

¹⁴⁰ WALTER, G., *Le monde a peur des nouvelles drogues*, in: *L'Express*, N. 867, 01–02/1968, s. 29–31.

narážka na to, že mladá generace se odlišovala se objevuje také v rozhovoru s francouzským komikem Raymondem Devosem. Na otázky ohledně mladých odpovídá, že je vidá ve svém publiku, protože jeho humor odpovídá na otázky, které si sami kladou. Zároveň ale nejsou mezi mladou generací komici, jelikož, podle Devose, berou všechno moc vážně.¹⁴¹

Když vypukly první protesty, mimoděčné náznaky v tisku zmizely a o odlišnostech generací se začalo psát více otevřeně. Již zmiňovaný komentář Françoise Giroud, v němž vysvětluje, proč se začínají mladí lidé bouřit, říká, že část mladých sice přijala hodnoty svých rodičů, ale jiní systém odmítali a hledali a vytvářeli jiný. Autorka se studentů ve velké míře zastává a obhajuje jejich počínání, protože se chtěli jen zapojit do společnosti. Násilný způsob, k němuž se při tom uchýlovali, pak podle ní pramenil jednoduše z toho, že odporoval hodnotám systému, v němž tyto děti vyrostly.¹⁴² Skutečnost, že se v bouřících se studentech rodil de facto konflikt mezi generacemi, začala být reflektována v okamžiku, kdy se v březnu 1968 rozhořely protesty v Nanterre. Autorka Jacqueline Giraud mezi dalšími tématy svého článku analyzuje úsilí studentů získat na univerzitních ubytovnách přístup do pokojů opačného pohlaví a v závěru této části doslova píše: „*Konflikt generací, boj na kolejích je především o tomhle.*“¹⁴³ V závěru ale říká, že studenti pociťovali mnohem více než jen neúspěchy starší generace a rozdíly mezi sebou a svými rodiči – pociťovali také nedostatek naděje, a především nedůvěru společnosti v mláď.¹⁴⁴

Na počátku května se rozhořela největší vlna protestů a hlavní náplní článků se stalo spíše informování o celkovém dění. Nicméně narážky na střet dvou generací se objevovaly stále, ač v menší míře. Hlavní text týdeníku *L'Express* po vypuknutí největších bouří zdůrazňuje, že protestující studenti jsou jiní než generace jejich rodičů, že jsou jiní, než si je vychovali a jiní, než rodiče očekávali, že budou. Francouzi kromě černých a rudých vlajek v ulicích „*vidí také své syny změněné k nepoznání, jak beze strachu čelí zástupům pohotovostních oddílů*“¹⁴⁵. Ve zvláštním vydání píše Jacques Derogy, že květnové demonstrace byly důkazem toho, že rozdělení společnosti nespočívalo ani tolik v rozdílech mezi třídami nebo sociálními vrstvami, ale v rozdílech mezi generacemi, myšlenkami a názory.¹⁴⁶

¹⁴¹ *L'Express va plus loin avec Raymond Devos*, in: *L'Express*, N. 867, 01–02/1968, s. 56–63.

¹⁴² GIROUD, F., *Quelle violence?*, in: *L'Express*, N. 868, 02/1968, s. 35.

¹⁴³ GIRAUD, J., *La révolte des étudiants*, *L'Express*, N. 874, 03/1968, s. 53–57.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Kol. autorů, *Étudiants: L'Insurrection*, in: *L'Express*, N. 882, 05/1968, s. 3–8.

¹⁴⁶ DEROGY, J., *Les trois drapeaux*, in: *L'Express*, l'édition exceptionnelle 3 juin 1968.

Přibližně ve stejné době se jak *Le Monde*, tak *L'Express* věnují v jednom z publikovaných komentářů také rodičům protestující mládeže. Françoise Giroud je k rodičům studentů smířlivá a vysvětluje, proč mladí lidé v podstatě ignorovali své rodiče, nestáli o ně, proč už v jejich životě nehráli výraznější roli. Jediné, co děti na rodičích zajímalo, jsou peníze. Ostatní hodnoty už jim nepředávali právě rodiče, ale masmédia, televize, kina, komiksy atd. Podle novinářky je tak zcela přirozené, že se rodiče cítili „bezvýznamně“.¹⁴⁷ V největším francouzském deníku vyjádřil svůj názor spisovatel s pseudonymem Vercors. Srovnává válku na Sorboně s válkou ve Vietnamu a tvrdí, že mladí protestovali proti „obrovskému surovci“. Násilné střety ve Francii byly podle něj ostudou dospělých, kteří drželi v rukou veškerou moc země. Domnívá se, že tato „válka generací“ dopadne na Francii velmi tvrdě.

„[Mladí] už dnes vědí, že když se pokusí zvýšit hlas a vzít svůj osud do vlastních rukou, generace dospělých zareaguje násilím a donutí je mlčet pod ranami ozbrojených sil. Tohle nebude zapomenuto a pochybuji, že otcové někdy znovu získají úctu a respekt svých synů, které nechali bít a dusit, aby je donutili se vzdát.“¹⁴⁸

4.4.4. Ovlivnění sebou samými

Do prvních protestů a stávek, které začaly na univerzitě v Nanterre, se zapojilo jen malé množství studentů, ostatní se o okolní dění příliš nezajímali, pokračovali v běžném životě a normálně chodili do školy. Podle deníku *Le Monde* byla většina studentů neaktivní, apatická, ale probuzení mohlo přijít velmi rychle, protože už bylo lze pozorovat známky touhy projevit se jako kolektiv.¹⁴⁹ Když se ale na začátku května do záležitostí studentů vložilo vedení univerzity, uzavřelo Sorbonu a policie pozatýkala protestující studenty, věci se daly do pohybu. Podle již mnohokrát citovaného článku z května 1968 společnost do té doby nevěřila, že se k hnutí studentů přidá větší množství lidí či profesori nebo že s nimi bude sympatizovat veřejnost. Ale stalo se tak. Ze zatýkaných studentů se stali hrdinové, neaktivní studenti se rozhořčili a protestovali na podporu svých kamarádů – a tak začal týden univerzitní vzpoury. Násilné střety s policií a boje v ulicích zaktivizovaly 60–100 procent studentů ze všech i těch nejkonzervativnějších fakult.¹⁵⁰

¹⁴⁷ GIROUD, F. *Les parents figurants*, in: *L'Express*, N. 883, 05/1968, s. 21.

¹⁴⁸ VERCORS, *Les parents terribles*, in: *Le Monde*, N. 7258, 05/1968, s. 7.

¹⁴⁹ GAUSSEN, F. – HERZLICH, G., *Les étudiants entre l'apathie et la violence: III. – Des organisations déchirées*, in: *Le Monde*, N. 7252, 05/1968, s. 6.

¹⁵⁰ Kol. autorů, *Étudiants: L'Insurrection*, in: *L'Express*, N. 882, 05/1968, s. 3–8.

Na základě zásahu na Sorboně a následných střetech v ulicích Latinské čtvrti se vytvořil až romantický obraz studentů, kteří byli „*nespravedlivě rozdrčení nehumánním společenským systémem*“ a 71 procent veřejnosti s nimi soucítilo.¹⁵¹ Velkou část těchto jedenasedmdesáti procent pak na základě informací z článku tvořili rodiče studentů. Cítili se zodpovědní za to, že nevytvořili systém, který by poskytoval jejich dětem záruky a smysl.¹⁵²

Protesty ve Francii byly výjimečné tím, že se k nespokojeným studentům připojili velmi brzy také dělníci. Sociální otázky byly v šedesátých letech složité a obsáhlé, odbory stále nebyly spokojeny s pracovními podmínkami, chybělo bydlení převážně pro lidi z nižších sociálních vrstev. I oni tak chtěli zbytku společnosti ukázat, že i jim se nelíbí současné nastavení celého státního systému. Jejich reakce na studentské protesty ale nebyly příznivé hned od začátku: „*Nic závažného, je to revolta tatínkových synáčků.*“¹⁵³ Po několika dnech se ale ke studentům v Latinské čtvrti připojili i dělníci, jejichž důvodem byly „*policejní represe, ale také pocit solidarity*“¹⁵⁴.

Se slábnoucí vlnou protestů pak slábnou i zmínky o studentském hnutí ve francouzském tisku. Pozornost společnosti se obrátila k jiným závažným tématům (například okupace ČSSR nebo prezidentské volby v USA). V podstatě až v prosinci roku 1968 se novináři vrací ke studentským protestům. Jen velmi krátce píše *L'Express* několikrát o tom, že na univerzitách probíhají určité změny, ale celý systém je stále částečně v chaosu. Motivy studentů již ale nikoho příliš nezajímaly, studentská revolta z tisku postupně vyšuměla. „*Květen, to bylo opojení z odporu. Říjen, iluze z návratu. Prosinec, touha po nihilismu.*“¹⁵⁵

4.4.5. Dílčí závěr

Ovlivnění mladých Francouzů tehdejší společenskou situací bylo evidentně tak velké, že mu dobový tisk věnoval relativně velkou pozornost. Opět se potvrdil výchozí předpoklad, že i tisk reflektuje ty nejvýraznější faktory, které měly dopad na studentské smýšlení a na základě nichž se zradikalizovali a zformovalo se revoltující hnutí. Novináři si všímali jak krize univerzitního systému, tak rozšiřující se propasti mezi generacemi, i celkového nastavení společnosti, která nebyla studentům příliš příznivě nakloněna. Co se týče monografií, ty se více méně všechny zmiňují také v hojné míře o všech těchto příčinách nespokojenosti

¹⁵¹ Kol. autorů, *Étudiants: L'Insurrection*, in: *L'Express*, N. 882, 05/1968, s. 3–8.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ RICHARD, S., *Université: Le pourrissement*, in: *L'Express*, N. 909, 12/1968, s. 24–25.

studentů, ať už explicitně nebo implicitně v rámci celého textu. Pokud jde o vnímání závažnosti tohoto faktoru jako zdroje revolty, i samotná francouzská společnost si toho všímala a uvědomovala si velmi dobře, co se děje a co vedlo k tomu, že se jim děti vzbouřily.

5. Závěr

Francouzská společnost šedesátých let se musela vyrovnávat s rozdíly mezi generacemi a také s tím, že najednou z ničeho nic začali studenti projevovat poměrně hlasitě svůj názor. Samozřejmě, že to tak úplně z ničeho nic nebylo. V pozadí stály nejrůznější sociální a kulturní faktory, které zapříčinily změnu v myšlení mladší generace téměř po celém světě.

Cílem této práce bylo na základě dobového francouzského tisku analyzovat, zda si ve své době i noviny, jako pomyslný (i když samozřejmě ne doslovný) obraz společnosti, všimaly faktorů a vlivů, jež nejrůznějšími způsoby ovlivňovaly studentské myšlenky a nálady. Diskurzivní analýza z velké části prokázala, že původní předpoklady založené na obecných znalostech problematiky, byly více méně správné, a že tisk skutečně mnoho těchto faktorů reflektoval. Mnohokrát se jednalo o nepřímé náznaky a bylo nutno číst mezi řádky. Našlo se jen opravdu málo článků, které by explicitně pojednávaly o konkrétních podnětech, jež ovlivnily revoltu francouzských studentů.

Americká kultura k mému poměrnému překvapení příliš sledována v tisku nebyla, i přesto, že jsem předpokládala, že hnutí hippies bude v tisku hojně komentováno, jako soudobý fenomén týkající se mladých. Vysvětlení, proč tomu tak není, nabízí odborná literatura, jež tvrdí, že fenomén hippies se v Evropě tolik neprojevoval a myšlenky květinových dětí se skryly za myšlenky domácích populárních myšlenkových proudů. Nabízí se úvaha, zda tak není naše obecná představa o šedesátých letech silně amerikanizovaná, tj. ovlivněna silou americké kinematografie, hudby apod. Ve Francii propukly protesty o nějakou dobu později než v USA a zbytku západní Evropy, a tak bylo pro novináře jednodušší sledovat, co se dělo v okolních státech mezi studentstvem, všimát si sociálních a politických problémů v pozadí a porovnávat je se situací ve Francii. Právě proto tisk mnohem více reflektuje právě studentské nepokoje ostatních zemí a obecně protesty proti válce ve Vietnamu, jež jsou později mnohými monografiemi označovány jako hlavní důvod vypuknutí studentských protestů.

Nespokojená mládež převzala také mnoho myšlenek, výroků a symbolů od nejrůznějších osobností, filozofů a intelektuálů. Myšlenkově se orientovali doleva, stavěli se proti kapitalismu a jako své vzory si brali vůdce guerillových válek, komunistické leadery a Marxovu filozofii. Kromě toho, že psaly francouzské noviny o všech těchto osobnostech a symbolech, snažily se také analyzovat, proč právě tito levicoví vůdcové, proč Che Guevara, Marx a filozof Marcuse. S výjimkou existencialistické filozofie a Jeana-Paula Sartra jsou tyto ideové vzory reflektovány přibližně ve stejné míře v tisku i pozdější literatuře. Jean-

Paul Sartre si k mému překvapení až takovou pozornost tisku nezasloužil, i přesto, že sami francouzští studenti potvrzovali, že byl jejich velkým vzorem a že všichni znali jeho knihy. Pravděpodobně byl pro tehdejší produktivní generaci už „za zenitem“ a jeho filozofii se ani nesnažili pochopit a ani novináři si nejspíše neuvědomovali, jak moc je jeho existencialismus u mladší generace oblíbený.

Největší mírou se ale na protestech podílely vnitřní problémy společnosti, jichž si tisk všiml naopak velmi dobře a přinášel často brilantní analýzy toho, proč už se mladým lidem nelíbilo v takové společnosti žít a volali po změně. Neschopnou politickou opozicí počínaje, zkosnatělým univerzitním systémem konče. A samozřejmě mezi tím vším se klenula zvětšující se propast mezi generacemi. Díky různorodosti článků jsou pak problémy podávány z různých stran, autoři často společnost ostře kritizují a všimají si jejich problémů a vzniká tak poměrně ucelený obraz toho, jak tehdejší rodiče chápali revoltu svých dětí.

Pozdější odborná literatura obecně nahlíží na celý fenomén revolty ze širší perspektivy, navíc bylo s odstupem času mnohem snadnější vše analyzovat jako celek. Proto se v některých případech stalo, že se o určitých faktorech zmiňují méně než tehdejší noviny. Naopak proto, že s nadhledem bylo možné vytvořit komplexnější analýzu, nevěnují se periodika v takové míře některým vlivům na mladší generaci. Je ale myslím zřejmé, že si novináři, jako pomyslní „hlídací psi společnosti“, velmi dobře všimali toho, co se ve Francii dělo, dokázali se podívat do hloubky celého problému a vcítit se do mladých protestujících studentů. Ať už je kritizovali a vyjadřovali údiv a nepochopení nad jejich činy, nebo se do nich naopak snažili vcítit a uvědomovali si chyby, kvůli nimž je mladší generace nespokojená, přinášeli reportáže, komentáře a články s objektivními fakty i vlastními názory, z nichž se následně povedlo zrekonstruovat celkový obraz studentských bouří roku šedesát osm.

Použitá literatura

Primární prameny:

Le Monde, N. 7195–7271, 03/1968–05/1968.

L'Express, N. 854–912, 11/1967–12/1968.

Monografie:

BAKEWELL, Sarah, *At the Existentialist Café: Freedom, Being and Apricot Cocktails*, London 2017.

BROŽ, Ivan, *Povstalci, vlastenci, pučisté a de Gaulle: Drama alžírské války 1954–1962*, Praha 2001

CAPDEVIELLE, Jacques–REY, Henri, *Dictionnaire de mai 68*, Paris 2008.

COHN-BENDIT, Daniel et al., *La révolte étudiante: Les animateurs parlent*, Paris 1968.

DREYFUS-ARMAND, Geneviève–GERVEREAU, Laurent (eds.), *Mai 68: les mouvements étudiants en France et dans le monde*, Paris 1988.

FEENBERG, Andrew, – FREEDMAN, Jim, *When Poetry Ruled the Streets: The French May Events of 1968*, New York 2001.

FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Praha 2009.

GADDIS, John Lewis, *Studená válka*, Praha 2006.

GILCHER-HOLTEYOVÁ, Ingrid, *Hnutí '68 na Západě: Studentské bouře v USA a západní Evropě*, Praha 2004.

HORN, Gerd-Rainer, *The Spirit of '68: Rebellion in Western Europe and North America 1956–1976*, New York 2007.

JIRÁK, Jan–KÖPPLOVÁ, Barbara, *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*, Praha 2003.

MARCUSE, Herbert, *Jednorozměrný člověk: Studie o ideologii rozvinuté industriální společnosti*, Praha 1991.

MARWICK, Arthur, *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States, c. 1958–1974*, Oxford – New York 1998.

RICHARDSON, John E., *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*, New York 2007.

TRAMPOTA, Tomáš–VOJTĚCHOVSKÁ, Martina, *Metody výzkumu médií*, Praha 2010.

Odborné články:

EVANS, Martin, *Towards an Emotional History of Settler Decolonisation: De Gaulle, Political Masculinity and the end of French Algeria 1958–1962*, in: *Settler Colonial Studies*, Vol. 8, Is. 2, 2018, s. 213–243.

HARRISON, Benjamin T., *Roots of the Anti-Vietnam War Movement*, in: *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 16, Is. 2, 1993, s. 99–111.

LOWI, Theodor J. – SCHAIN, Martin A., *Conditional Surrender: Charles de Gaulle and American Opinion*, in: *Political Science and Politics*, Vol. 25, No. 3., 1992, s. 498–506.

MOHANDESI, Salar, *Bringing Vietnam Home: The Vietnam War, Internationalism, and May 68*, in: *French Historical Studies*, Vol. 41, Is. 2, 2018, s. 219–251.

PROST, Antoine, *1968: Mort et naissance de l'université française*, in: *Vingtième Siècle, revue d'histoire*, n°23, 1989, s. 59-70.

Internetové zdroje:

Encyclopaedia Britannica online. [cit. 2019-07-19]. Dostupné z:
<https://www.britannica.com/topic/Le-Monde>.